

STRATEGISEN ISKUN TORJUNTA PÄÄKAUPUNKISEUDULLA VUOSINA 1943 JA 1944

Yleisesikuntamajuri Ari Suontlahti

Suomalaisten vuosina 1943 – 1944 Helsingin puolustamiseksi suunnitellut ja toimeenpanemat puolustusjärjestelyt tehtiin voimakkaan poliittis-sotilaallisen painostuksen alaisena. Suomen poliittinen asema Saksan ja liittoutuneiden välissä muodostui vaikeaksi jatkosodan loppuvaiheessa. Liittoutuneet halusivat Suomen irti sodasta ja Saksa yhä tiukemmin taistelemaan rinnallaan aina katkeraan loppuun saakka. Poliittinen liittosopimus Suomen ja Saksan välillä oli jäänyt jatkosodan alkaessa tekemättä. Saksan joutuessa voimakkaasti puolustuskannalle, se halusi suojata pohjoisen sivustansa sekä turvata sotatoimiensa kannalta elintärkeät malmikuljetukset Petsamosta ja Ruotsin kaivosalueilta. Liittoutuneet ja varsinkin Neuvostoliitto halusivat Suomen irti sodasta mahdollisimman vähäisin sotaponnistuksin. Rauhanehtojen läpimenoa Suomen eduskunnassa tuettiin voimakkailla ilmahyökkäyksillä helmikuussa 1944. Tässä kirjoituksessa tarkastellaan ainoastaan maavoimien joukkojen avulla toimeenpantuja operatiivisia suunnitelmia, vaikka ilmapuolustuksen osuus Neuvostoliiton ilmahyökkäysten torjunnassa oli keskeinen.

VAIKKA TILANNE VIROSSA MUUTTUU, EI NEUVOSTOLIITON HYÖKKÄYKSEEN PÄÄKAUPUNKISEUDULLE SILTI USKOTA

Tammikuussa 1944 venäläiset aloittivat Pietarin eteläpuolella hyökkäyksen saksalaisia joukkoja vastaan. Hyökkäävät neuvostojoukot saivat yhteyden Oranienbaumin sillanpäässä oleviin joukkoihinsa ja helmikuun kolmantena päivänä hyökkääjä oli ehtinyt Suomenlahteen laskevan Narvajoen suulle sekä muutamaa päivää myöhemmin Peipsijärvelle.¹ Samalla neuvostojoukkojen uhka kannaksella olevien joukkojemme oikealla sivustalla lisääntyi ratkaisevasti. Saksalaiset alkoivat huolestua Suomen kyvystä pitää Neuvostoliiton Itämeren laivasto saarrettuna Suomenlahden pohjukkaan.²

Talvella 1943-1944 Neuvostoliiton Itämeren laivaston toimintakyvystä purjehduskaudelle 1944 esiintyi suomalaisten keskuudessa ristiriitaisia arvioita. Merivoimien Esikunta arvioi Neuvostoliiton laivastolla olleen käyttökunnossa noin 200 alusta.³ Laivaston esikunnassa pelattiin helmikuussa 1944 kaksipuolinen sotapeli, jonka tarkoituksena oli selvittää tilanteen kehittymismah-

dollisuuksia purjehduskaudella 1944. Leningradin rintaman siirtymisen aiheuttama muutos Neuvostoliiton laivaston toimintamahdollisuuksissa pakotti omat merivoimamme uuteen tilanteenarviointiin. Sotapelin ensimmäisessä jaksossa käsiteltiin tilannetta, jossa vihollisen laivasto yrittäisi murtautua ulos sisemmästä saartorenkasta valtaamalla maihinnousulla Suur-Tytärtaaren, Pien-Tytärtaaren, Ruuskerin, Vaindlon ja Pohja-Uhtin. Toisessa osassa käsiteltiin Eestin rannikolle Aserin - Kundan rannikko-osuudelle tehtävän maihinnousun Suomen laivastolle aiheuttamia toimenpiteitä. Sotapelin kolmannessa vaiheessa vihollinen yritti vallata Suursaaren.⁴

Arvioitu maihinnousu-uhka Viron rannikolle perusteltiin Neuvostoliiton pyrkimyksenä tukea Saksan vastaisen maarintamansa taistelua hyökkäämällä meritse saksalaisten joukkojen selustaan. Voimien käytön kannalta arvioitiin olevan edullisempaa nousta maihin Virossa kuin Suomen rannikolle. Suomenlahden etelärannalle tehty maihinnousu helpottaisi Baltian valtaamiseksi toteutettavia maaoperaatioita. Joukkojen käyttö Suomen rannikolla hajottaisi vain Neuvostoliiton Itämeren laivaston voimia eikä aluksiakaan riittäisi useammalle taholle yhtäaikaaisesti suoritettuihin suurisuuntaisiin maihinnousuihin.⁵

Laivaston esikunnan arvioihin ei vielä tuolloin sisällynyt mahdollisuus Neuvostoliiton tekemään suurhyökkäykseen Karjalan kannaksella. Viron rannikkopuolustus arvioitiin heikommaksi kuin Suomen ja Neuvostoliiton Laivaston toiminta Suomenlahden etelärannalla olisi helpommin varmistettavissa Saksan ja Suomen laivastojen hyökkäyksiä vastaan.⁶ Suomalaisten arviota lienee tukenut kesän 1940 tilanne, jossa Neuvostoliitto Baltian valtauksen liittyen kuljetti joukkoja meritse Tallinnaan ja tyytyi tuolloin Suomenlahden etelärannan haltuunottoon jättäen pohjoisrannan Hankoa lukuun ottamatta suomalaisille.

Pääesikunnassa suunniteltiin maaliskuussa 1944 Suomenlahden itäosan, lähinnä Suursaaren ja Koiviston, mutta myöskin Kotkan edustalla olevien saarten vahvistamista. Linnoitustyöt Suomenlahden uloimman rannikkopuolustusvyöhykkeen vahvistamiseksi oli jo aloitettu. Kun lisäksi Saksalaiset olivat päättäneet ehdottomasti pitää Tytärtaaren, oli suomalaisten tavoitteena rajoittaa Neuvostoliiton pinta-alusten liike Suursaaren itäpuolisille merialueille. Sukellusveneille pyrittiin edellisen kesän tapaan saamaan sulku Porkkalan - Naissaaren kapeikkoon. Kesällä 1944 arvioitiin Neuvostoliiton kuitenkin toimivan Suomenlahdella aktiivisemmin kuin edellisinä kesinä. Hyökkäyksen edistyessä Virossa arvioitiin Puna-armeijan pyrkivän valtaamaan ainakin Tytärtaaren ja Suursaaren. Tähän suomalaiset olivat jo varautuneet kiirehtiessään Suursaaren linnoitustöitä. Saaren puolustusta suunniteltiin vahvennettavaksi siirtämällä sinne henkilöstöä Uudenmaan Rannikkoprikaatista.⁷

Osasto Helsinkiä varten tehdyssä uhka-arviossa päädyttiin siihen, että venäläiset tuskin vielä kesällä 1944 pystyvät suorittamaan maihinnousuoperaatiota Suomenlahdella divisioonan vahvuisella ensimmäisellä portaalla. Valtaosa Neuvostoliiton Itämerellä olleista pienemmistä aluksista sekä kauppalaivastosta oli ollut kolme vuotta saksalaisten raskaan tykistön tulituksen alla Leningradin ja Kronstadtin satamissa. Laivaston henkilökunnan käytön maataistelussa arvioitiin aiheuttaneen puutteen koulutetusta henkilökunnassa. Kalustopuutteiden vuoksi maihinnousulaivasto joutuisi turvautumaan proomukuljetuksiin, joka pudottaisi osaston nopeuden noin kuuteen solmuun. Maihinnousuosaston matkan Kronstadtista pääkaupunkiseudulle arvioitiin kestävän noin 14-15 tuntia ja Tytärsaaresta 5-6 tuntia. Osasto Helsingin esikunnassa tutkittaessa Merivoimien esikunnan tekemiä katsauksia vihollisen laivaston sijoituksista Suomenlahden satamissa arvioitiin hyökkääjän maihinnousuvalmisteluja satamiin koottujen proomujen määrän perusteella.⁸

Perusteluna Neuvostoliiton laivaston epätodennäköiselle maihinnousulle pääkaupunkiseudulle arvioitiin linnoitetun saarivyöhykkeen, Tytärsaaret - Suursaari - Haapasaari pakottavan vihollisen laivaston käyttämään määrättyjä alueellisesti rajoitettuja kulkuväyliä. Mahdolliset maihinnousujoukkojen kuljetusreitit voitaisiin tarvittaessa tehokkaasti miinoittaa. Etenevä laivasto-osasto joutuisi raivaamaan miinoitteet ja lamauttamaan osan alueella olevasta rannikkotykistöstä. Maihin nousseen divisioonan huollon arvioitiin olevan hankalaa omien joukkojen hallussa olevan saarivyöhykkeen takaa. Sota- ja kauppalaivasto joutuisi tappiovaaralle alttiiksi maihinnousuyrityksen tuottaman suhteellisen pienen edun vuoksi.⁹ Maantieteellisesti tilanne oli Neuvostoliiton kannalta lähes sama kuin talvisotaa edeltävänä aikana ennen Viron tukikohtiin siirtymistä. Suomenlahti oli nyt vahvempien laivastovoimien ja vaikeammin raivattavissa olevien miinoitteiden puolustama. Lisäksi Baltiassa oli armeija, jonka lyöminen edellytti alueiden valtaamista taistellen.

Suomalaisten arvion mukaan venäläiset eivät yrittäisi maihinnousua divisioonan voimin Loviisa - Porkkala seuduille ennen kuin Viro tai ainakin Suursaari ja Tytärsaaret olisi vallattu. Maihinnousuyrityksiä arvioitiin pääkaupunkiseudulle tehtävän pienemmin joukoin häiritsemismielessä. Neuvostoliiton etuna maihinnousutilanteessa arvioitiin olevan ilmavoimien maihinnousulaivastolle antama suoja. Saksan ei uskottu pystyvän aiheuttamaan ilmavoimillaan maihinnousulaivastolle riittävän suuria tappioita.¹⁰ Kokemukset talven 1944 Helsingin ja Tallinnan pommituksista saivat suomalaiset arvioissaan suhtautumaan vakavasti Neuvostoliiton ilmaylivoimaan hyökkäystä tuettaessa. Kesäkuussa 1944 kannaksella koetut ilmahyökkäykset vahvistivat arviot oikeiksi.

Vaikka hyökkäys pääkaupunkiseudulle näytti epätodennäköiseltä, laadittiin keväällä 1944 Osasto Helsingin esikunnassa uhka-arvio Neuvostoliiton maihinnoususta Helsingin ympäristöön. Todennäköisimmän maihinnousualueen arvioitiin olevan Porvoon seudulla. Ainoa Helsingin länsipuolella oleva maihinnousukohte Porkkala - Espoonlahti oli hyvin linnoitetun, ilmahyökkäyksiä vastaan miltei haavoittumattoman Mäkiluodon linnakkeen suojaama. Pääkaupungin itäpuolella olevat rannikkotykistöpatterit olivat avopattereita ja siten helpommin ilmahyökkäyksillä lamautettavissa. Maihinnousukohteista lähempänä Helsinkiä oleva Porvoon seutu tarjosi laajemman ja Pellinki lähempänä avomerta sijaitsevan maihinnousukohteen.¹¹ Olihan Neuvostoliiton taistelulaivoissa 12 kappaletta 305 millimetrin tykkiä sekä risteilijöissä 9 kappaletta 180 millimetrin tykkiä, joten maihinnousun tukeminen Porvoon - Loviisan alueella rannikkotykistön kantaman ulkopuolelta oli mahdollista.¹²

Maihinnousoperaation ensimmäisessä vaiheessa arvioitiin joukkojen kuljettamiseen tarvittava aluskalusto koottavan Suomenlahden itäosassa sijaitseviin kuormaussatamiin. Sopivia satamia joukkojen kuormaamisen kannalta olisivat Leningrad, Kronstadt, Yhinmäki sekä Seiskari ja Lavansaari. Ennen osaston liikkeellelähtöä saarivyohtyksen muodostama sulkumurrettaisiin raivaamalla väylillä olevat miinoitteet ja lamauttamalla siirtymisreitille ampumaan kykenevät rannikkotykistöpatterit. Pääkaupunkiseudun lähellä ja Viron pohjoisrannikolla olevat lentokentät lamautettaisiin ilmahyökkäyksillä maihinnousussa tarvittavan ilmaherruuden saavuttamiseksi. Suomen alueella olevia uhanalaisia lentokenttiä arvioitiin olevan Nummelassa, Hyvinkäällä, Parolassa, Utissa ja Helsingissä.¹³

Toisessa vaiheessa taistelulaivasto suojaisi kuljetusalukset suomalaisten ja saksalaisten merivoimien hyökkäyksiltä ja hävittäjäkoneet lentopommituksilta. Tiedustelun osoittamia lentokenttiä pommitettaisiin ilmaherruuden saavuttamiseksi ja ilmahyökkäysten estämiseksi kuljetuslaivastoa vastaan. Maahanlaskujoukot eristäisivät etujoukkona maihinnousualueen puolustajan reservien hyökkäyksiltä ja sitoisivat maihinnousuntorjuntaosastot taisteluun. Maihinnousu suoritettaisiin todennäköisimmin Pellinki - Tolkki - Svartbäck alueelle. Maahanlaskujoukkoja käytettäisiin maihinnousualueen sekä pääkaupungin eristämiseen. Pienempiä maihinnousuosastoja tultaisiin käyttämään etujoukkoja sillanpääasemien hankkimiseen sekä maihinnousualueen eristämiseen pyrkimällä yhteistoimintaan maahanlaskujoukkojen kanssa.¹⁴

Maahanlasku Laajalahti - Leppävaara - Oulunkylä - Wiik tai Malmi - Mellunkylä alueelle arvioitiin liian uhkarohkeaksi pääkaupungin läheisyyden, tiheän asutuksen ja pääkaupunkia suojaavan ilmatorjunnan ryhmityksen takia. Todennäköisiksi maahanlaskualueiksi arvioitiin Espoonlahti - Espoo - Ripukylä - Tuusula - Järvenpää - Sipoo - Massby tai Boxby. Lähempänä

pääkaupunkia oleva mahdollinen alue oli Espoo - Märtnsby - Tikkurila - Vestersundom. Mahdollisena pidettiin että maahanlaskujoukkoja käytettäessä pyrittäisiin jopa kaksinkertaisen sulun luomiseen pääliikenneteiden suunnissa Helsingin maihinnousualueen eristämiseksi.¹⁵

Pääkaupungin eristämiseen tarkoitetuilla maahanlaskuilla vältettiin paljastamasta maihinnousualueita. Niiden toiminnan alkamista pidettiin mahdollisena jopa vuorokausia ennen maihinnousua. Muutamaa vuorokautta ennen maihinnousua aloitettujen maahanlaskujen ja desanttien toiminnan tavoitteena arvioitiin olevan häiritsevän vaikutuksen aikaansaaminen maihinnousuntorjunnan valmisteluihin, valtakunnan hallintokoneiston toimintaan sekä pääkaupungin elintarvikehuoltoon. Viimeisintään toiminta oli kuitenkin aloitettava noin 4 tuntia ennen maihinnousua.¹⁶ Kolmannessa vaiheessa suojalaivasto samanaikaisesti ilmavoimien kanssa lamauttaisi maihinnousukohteita suojaavat rannikkotykkistöpatterit. Ensimmäinen porras maihinnousujoukkoja siirtyisi veneillä maihin. Ilmavoimilla eristettäisiin puolustajan reservit riittävän kauaksi varsinaisesta maihinnousualueesta.¹⁷

Osasto Helsinkiä varten ilmavoimien tiedustelun kanssa yhteistoiminnassa tehdyssä maahanlaskujoukkojen uhka-arviossa venäläisillä arvioitiin maahanlaskuoperaatiota varten olevan käytettävissä kaukotoimintakoneita kaikkiaan 900 kappaletta. Niitä oli käytetty desanttien ja partisaanien kuljetuksiin sekä Suomen rintamalla että muualla, mutta suurempia ilmakuljetusoperaatioita ei sodan kuluessa oltu tehty. Kaukotoimintailmavoimien kaluston lentoajan ollessa keskimäärin seitsemästä kahdeksaan tuntiin, arvioitiin pääkaupunkiseudulle kohdistuvan maahanlaskuoperaation lähtötukikohtina olevan lentokentät Moskovan länsipuolella saakka. Kuljetettavat joukot oli kuitenkin mahdollista myöskin kerätä Leningradin ympäristön monille lentokentille, joista kuljetuskoneet ne matkallaan voisivat ottaa kyytiin. Säilyttämällä joukot ja kuljetuskoneet eri alueilla ja -tukikohdissa saataisiin operaation valmistelu salattua ja päästäisiin onnistumisen kannalta keskeiseen asiaan, yllätykseen.¹⁸

Yhdessä kuljetuksessa saapuvan joukon maksimivahvuuden arvioitiin olevan noin 3000 miestä. Laskuvarjojoukoilla oli yleensä mukanaan vain henkilökohtainen aseistus. Konekiväärien, kranaatinheittimien ja pienten tykkien pudottaminen laskuvarjolla maahan oli mahdollista. Laskuvarjokomppanian laskeutumiseen tarvittava alue oli tuolloin kooltaan noin 2 x 3 neliökilometrin laajuinen. Maahanlasku-uhan alaisia lentokenttiä arvioitiin olevan Helsingissä, Nummelassa, Hyvinkäällä, Kymissä ja Utissa. Heikko ilmatorjunta mahdollisti vihollisen maahanlaskut arvioiduille kentille varsin pienin tappiopin Helsingissä olevaa Malmin lentokenttää lukuun ottamatta.¹⁹

Maahanlaskumahdollisuudet lentokenttien ulkopuolelle arvioitiin heikoiksi. Uudenmaan salaojitetut niityt eivät kestäisi kuljetuskoneiden laskeutumis-

ta. Pelloille voitiin kuitenkin laskeutua laskuteline sisään vedettynä ilman että kuljetettava henkilöstö olisi vaarassa. Keväällä 1944 ei kuitenkaan Ilmavoimien arvion mukaan venäläisillä ollut Pietarin suunnalla laskuvarjojoukkoja. Keväällä sinne ilmestyneet joukot oli ilmeisesti tarkoitettu Viron rintamalle maajoukoiksi. Suomalaiset arvioivat, että Neuvostoliiton joukoilla ei ollut käytettävissä samanlaisia liitokoneita maahanlaskujoukkojen kuljettamiseen kuin länsiliittoutuneilla oli esimerkiksi Normandian maihinnousussa tai saksalaisilla oli ollut vuosien 1940 ja 1941 operaatioissa.²⁰

Saksassa seurattiin huolestuneena Suomen ja Neuvostoliiton välisiä rauhanneuvotteluja, jotka alkoivat uudelleen tammikuun lopulla ja päättyivät sillä kertaa tuloksettomina huhti-toukokuun vaihteessa. Jo syksyn 1943 rauhan-tunnustelujen seurauksena Hitler oli antanut salaisen ohjeen Pohjois-Suomen nikkelialueen hallussa pitämisestä ja toimitusten turvaamisesta siinä tapauksessa, että Suomi irtautuisi sodasta Saksan liittolaisena²¹. Ohjeessa annettiin perusteet Lapin armeijalle siltä varalta, että Suomi irtautuisi sodasta. Päätehtävänä oli tällöin Petsamon kaivosalueen ja sen tuotannon turvaaminen. Sitä varten Lapin armeijan tuli pitää hallussaan Ivalon - Karesuvannon pohjoispuolella oleva Suomen alue. Ilman Petsamon nikkeliä Saksan panssariteräksen tuotanto olisi loppunut lähes kokonaan.²²

Suomen luopuminen sodasta erillisrauhan tai aselevon kautta olisi merkinnyt Saksan Lapin armeijan, vahvuudeltaan lähes 200 000 miestä, joutumista eristetyksi, mahdollisesti erillisenä lyödyksi tai internoiduksi. Joka tapauksessa sen huoltotiet olisi käytännöllisesti katsoen katkaistu kokonaan. Aselevon tai erillisrauhan pelättiin merkitsevän, että koko Suomen alue joutuisi venäläisten miehittämäksi. Tällöin Suomenlahti ja Pohjanlahti kuten myös Itämeri suurelta osaltaan tulisivat Neuvostoliiton valvontaan. Tästä seuraisi Saksan malmilaivausten vaikeutuminen, ehkä kokonaan estyminen Ruotsin Pohjanlahden satamista. Varsinkin Ahvenanmaan miehityksen jälkeen venäläiset voisivat todennäköisesti täysin estää nämä laivaukset. Itsestään selvänä pidettiin lisäksi, että Saksa menettäisi kaikki Suomen alueelta saamansa sotataloudellisesti erittäin tärkeät tuotteet, kuten kuparin ja nikkelin sekä puutavarat.²³ Saksan Nikkelin kuukausituotanto oli vuoden 1944 alussa sama kuin kulu-tus. Nikkelistä 75 % tuli Petsamosta.²⁴

Myös Saksan Itämeren strategialta Suomen aselevon uhka näytti riistävän pohjan. Jos Suursaari ja Hanko olisivat venäläisten tai puolueettomien suomalaisten hallussa, ne eivät enää sulkisi neuvostolaivastoa Suomenlahden pohjukkaan ja Ahvenanmaan saarilta käsin voitaisiin katkaista Luulajan elintärkeä malmintuonti. Venäläisten laivastoyksiköiden päästessä Itämerelle Saksan sukellusvenekoulutus olisi lopetettava ja upotussodan kohtalo sinetöity. Näillä perusteilla Hitler antoi 16. helmikuuta käskyn Ahvenanmaan ja Suur-

saaren viipymättömästä miehittämisestä, mikäli Suomi tekisi erillisrauhan. Tanskaan keskitetty 416. divisioona ja yksi laskuvarjorykmentti määrättiin Ahvenanmaan operaatioon, kun taas Baltiassa olleen Heeresgruppe Nordin oli määrä luovuttaa Suursaaren miehityksessä tarvittavat voimat.²⁵ Poliittisella rintamallaakaan ei jääty toimettomiksi. Helmikuun 19. päivänä 1944 Saksa ilmoitti Suomelle pitävänsä mahdollista erillisrauhaa selvänä petoksena aseveljeyttä kohtaan ja tulevansa tekemään siitä kaikki asianmukaiset johtopäätökset. Samalla ulkoministeri von Ribbentrop toisti aikaisemmat ennustuksensa Suomea rauhanteon jälkeen odottavasta kohtalosta ja Saksan alati paranevasta sotilaallisesta asemasta.²⁶

Saksan sodanjohto antoi helmikuun puolessa välissä 1944 merisodanjohdolle tehtäväksi laatia operaatiosuunnitelman Ahvenanmaan ja Suursaaren valtaamisesta siinä tapauksessa, että Suomi tekisi erillisrauhan Neuvostoliiton kanssa. Suunnitelmalle annettiin peitenimi ”Tanne”.²⁷ Suunnitelma laadittiin neljän toteutusmahdollisuuden varalle. Ensimmäinen toteutusvaihtoehto, ”Tanne Ost” tarkoitti ainoastaan Suursaaren valtaamista. Toinen vaihtoehto, ”Tanne West” laadittiin maihinnousun suorittamiseksi Ahvenanmaalle. Kolmas vaihtoehto, ”Tanne Ost + ”Tanne I” + ”Tanne West” sisälsi maihinnousun ja maahanlaskun Ahvenanmaan valtaamiseksi sekä maihinnousun Suursaaren valtaamiseksi.²⁸

Neljännän operaatiovaihtoehdon, ”Tanne I” + ”Tanne West” toimeenpanossa oli saksalaisten määrä vallata Ahvenanmaa maihinnousulla ja sitä tukevalla maahanlaskulla. Joukkojen johtosuhteet ja operaatioiden suoritusvastuu oli jaettu siten, että maihinnoususta Ahvenanmaalle vastasi Saksan merivoimien Itämeren merisodanjohto. Maahanlaskun suunnittelu- ja toteuttamisvastuu annettiin ilmavoimille ja Suursaaren valtaaminen Maavoimien Pohjoisen Armeijaryhmän tehtäväksi.²⁹

Operaatiot suunniteltiin ja valmisteltiin huolellisesti. Esimerkiksi Suursaaren valtausoperaatiota varten perustettiin Tallinnan vanhaan virolaiseen sotakouluun ”Koulutusrikaati Nord”. Rikaati aloitti perusteellisen harjoittelun ”Tanne Ostia” varten.³⁰ Ahvenanmaan valtaussuunnitelmaan liittyen saksalaiset pyysivät laivastolleen tukikohtaa Ahvenanmaalta. Tukikohdan tarve oli perusteltava suomalaisille neuvostolaivaston Itämerelle ulosmurtautumisen varotoimenpiteeksi, kuten oli tehty Saksan Itämeren laivaston tunkeutuessa Ahvenanmaalle syksyllä 1941. Mannerheim ei kuitenkaan suostunut tukikohdan perustamiseen Ahvenanmaalle vaan saksalaiset joutuivat tyytymään Korppoon eteläpuolella sijaitsevan Aspön saariryhmän varustamiseen risteilijöidensä tukikohdaksi.³¹

Suursaaren ja Ahvenanmaan valtaamiseksi suunniteltujen Saksalaisten maihinnousujoukkojen henkilövahvuuksia tarkasteltaessa on huomattava maihin-

nousuun tarkoitettujen joukkojen pieni määrä. Saksalaiset saattoivat olettaa operaatiosuunnitelmansa mahdollisen toimeenpanon tulevan suomalaisille yllätyksenä. Pitkäaikaisten aseveljien ei odotettu tekevän kuin korkeintaan muodollista vastarintaa. Voimakas ilma- ja merivoimien tuki oli suunniteltu ennen kaikkea neuvostojoukkojen väliintulon varalta. Maihinnousujoukkojen vähäinen määrä selittynee osaltaan sillä, että kevättalvella 1944 olivat Suomen rannikkopuolustusjoukot vielä pääosiltaan suojajoukkovahvuudessaan.³² Toisaalta saksalaisilla ei olisi operaatioihin ollut käytettävissäkään suuria määriä joukkoja. Neuvostoliitto painosti Baltian rintamalla, eikä arvokkaan Petsamon Nikkelin suojana olleita joukkoja voitu vähentää.

Neuvostoliiton suurhyökkäyksen käynnistyessä kesäkuussa 1944 saksalaiset arvioivat Suomen puolustuksen luhistuvan nopeasti. Saksan maavoimien esikunnassa laadittiin kesäkuun lopussa muistio toimenpiteistä Suomen puolustuksen sortumisen varalta.³³ Suomenlahden sulkemiseksi oli välttämätöntä, että Suomen eteläinen rannikkoalue tai ainakin Helsingin ja Turun seudut saataisiin lujasti saksalaisten käsiin. Tämän saavuttaminen katsottiin mahdolliseksi vain siinä tapauksessa, että huomattava osa Suomen puolustusvoimista olisi asettunut saksalaisten johdossa jatkamaan taistelua.³⁴

Edellä esitettyyn muistioon sisältyivistä saksalaisista joukoista osa, nimitäin 122. Jalkaväkidivisioona ja 303. Rynnäkkötykkiprikaati olivat saapuneet maahamme jo kesäkuun lopulla Ribbentrop - Rytin sopimuksen nojalla. Saksan sotavoimien pääesikunta liitti omasta aloitteestaan mukaan Viidennen Armeijakunnan esikunnan.³⁵ Saksan maavoimien esikunnassa laaditun suunnitelman mukaan Suomen puolustuksen murtuessa ottaisi 20. Vuoristoarmeijan komentaja koko maan puolustuksen johtoonsa. Merialueen varmistamiseksi piti Suomen sotalaivasto eliminoida valtaamalla, upottamalla tai muuten hävittämällä rannikkolinnoitukset ja satamalaitteet. Saksalaisten suunnitelmat kehittyivät suurhyökkäyksen alussa siten, että 20. Vuoristoarmeijan komentaja pyysi Saksassa olevia 14 000 armeijan lomalaista palautettavaksi Lappiin. Hitler määräsi kuitenkin 14. päivänä kesäkuuta 1944, ettei lomalaisia kuljeteta takaisin, vaan heille oli varattu toinen tehtävä Etelä-Suomen alueella. Tilanteen kehittymisen johdosta ei kuitenkaan muistion mukaisia joukkoja lähetetty Suomeen.³⁶

Valmistautumisesta sekä Neuvostoliiton että Saksan taholta arvioituun uhaan kertoo Osasto Väinämöisen käyttö keväällä 1944. Osasto siirrettiin huhtikuun alussa Suomen ja Neuvostoliiton rauhanneuvottelujen johdosta Ahvenanmaalle tehtävänä osallistuminen Ahvenanmaan puolustukseen. Osaston käyttö Ahvenanmaalla päättyi 30. huhtikuuta³⁷ ja se siirtyi Porkkalan - Strömsön alueelle, josta edelleen tutulle alueelleen Helsingin - Loviisan saaristoon³⁸. Panssarilaivalle oli jälleen määritetty kolme toimintasuuntaa, jotka olivat Suursaaren luoteispuoli, Helsinki ja Porkkalan - Jussarön suunta³⁹.

UHKAAN VASTATAAN ALUKSI MAAHANLASKUNTORJUNNALLA

Marraskuussa 1943 Päämaja käski Kotijoukkojen esikunnan suunnitella Helsingin ja sen ympäristön maahanlaskuntorjuntajärjestelyt. Toimenpide oli vastaus Saksan taholta lokakuussa alkaneeseen poliittiseen painostukseen. Hitler lähetti kirjeen Rytille, jossa varoitettiin Suomea erillisrauhan hankkeista. Toisaalta lokakuussa oli järjestetty liittoutuneiden ulkoministeritapaaminen Moskovassa, jossa oli käsitelty mm. Suomen irrottamista sodasta. Tehtävä käskettiin Helsingin sotilasläänin komentajalle. Sotilasläänin komentaja laati suunnitelman ja esitteli sen Merivoimien komentajalle joulukuun puolessa välissä 1943.⁴⁰ Käskynä suunnitelma julkaistiin joulukuun lopussa. Laaditun suunnitelman mukaan pääkaupunkiseutu jaettiin viiteen maahanlaskuntorjuntalohkoon. Ensimmäisen alueen muodosti Helsingin kaupungin lohko käsittäen Helsingin suojeluskuntapiirin alueen, johon kuuluivat Helsingin kaupunki, Haagan kauppala sekä Huopalahden, Oulunkylän ja Kuloosaaren kunnat. Toinen maahanlaskuntorjuntalohko oli nimetty Espoon lohkoksi, käsittäen Etelä-Uudenmaan suojeluskuntapiirin alueelta Espoon kunnan, Kauniaisten kauppalan ja Kirkkonummen kunnan itäosan Hirsala, Jorvas ja Vitträsk mukaan lukien.⁴¹

Kolmas lohko oli Helsingin maalaiskunnan lohko, käsittäen Etelä-Uudenmaan suojeluskuntapiirin alueelta Helsingin maalaiskunnan. Neljäs lohko oli Sipoon maahanlaskuntorjuntalohko käsittäen Etelä-Uudenmaan suojeluskuntapiirin alueelta Sipoon kunnan Spjutsund ja Löparö poislukien. Viides lohko oli Tuusulan lohko käsittäen Pohjois-Uudenmaan suojeluskuntapiirin alueelta Tuusulan kunnan eteläosan Tuusulan järven pohjoispäähän saakka sekä Järvenpään ja Keravan kauppalat. Maahanlaskuntorjunta-alue rajoittui etelässä Uudenmaan Rannikkoprikaatin vastualueeseen.⁴² Laaditusta lohkojasta riippumatta käskettiin erikseen puolustuksen kannalta tärkeiden kohteiden kuten Helsinkiin lännestä ja idästä johtavien teiden, tärkeiden siltojen sekä Malmin lentokentän puolustuksesta.⁴³ Merivoimien ilmatorjuntakoulutuspuatteristo siirrettiin lentokentän puolustusta varten Villingistä Malmin -Puistolan alueelle alistettuna maahanlaskuntorjuntatehtävissä Helsingin Sotilasläänin komentajalle.⁴⁴

Maahanlaskuntorjuntaa johti Merivoimien komentajan alaisena Helsingin sotilasläänin komentaja. Operaatiota varten muodostettiin Helsingin Sotilasläänin ja -Suojeluskuntapiirin esikuntien henkilöstöstä⁴⁵ johtoeelin, johon sijoitettiin hälytyksen sattuessa yhteysupseerit ilmavoimien esikunnasta, Uudenmaan Rannikkoprikaatista sekä Ilmatorjuntarykmentti 1:n esikunnasta. Maahanlaskutapauksessa Sotilasläänin komentajalle alistettiin välittömästi yksi

komppania Helsingin varuskuntapataljoonasta, Maasotakoulu, Merisotakoulu, Viestikoulutuskeskus, Etelä- ja Pohjois-Uudenmaan suojeluskuntapiiriin alueella olevat ilmasuojelujoukot sekä Helsingin suojeluskuntapiiriin henkilöstöstä muodostettava torjuntaosasto.⁴⁶

Merivoimien komentajan katsoessa yleisen torjuntatilanteen niin vaativan, suunniteltiin osastoon alistettavaksi lisäksi Jalkaväen koulutuskeskus 1 (Hyrylässä), Jalkaväen koulutuskeskus 11 (Tammisaari), Jalkaväen koulutuskeskus 24 (Hyvinkää), Suojeluskuntiän Päälystökoulu, yksi komppania Helsingin varuskuntapataljoonasta, torjuntavastuualueella olevien esikuntien ja laitosten sekä esikuntapataljoonien ja -kompanioiden henkilöstöstä muodostettavat torjuntamuodostelmat sekä lomalla olevista sotilashenkilöistä perustettavat torjuntaosastot. Lomalla olevista sotilaista suunniteltiin muodostettavaksi pataljoona ja tykkikomppania.⁴⁷

Toisessa vaiheessa perustettuja joukkoja suunniteltiin käytettäväksi myös Uudenmaan Rannikkoprikaatin vastuualueella.⁴⁸ Torjuntaosastoissa ei saanut käyttää kenttäarmeijasta kotiutettuja liikekannallepanossa perustettavaksi määrättyihin yksiköihin sijoitettuja reserviläisiä, eikä joukkojen liikekannallepanossa tarvittavaa suoritushenkilöstöä.⁴⁹ Pääesikunta halusi pitää kenttäarmeijasta kotiutetut yksiköt osana yhtymää, josta joukot oli kotiutettu ja johon ne oli tarkoitus tilanteen vaatiessa sijoittaa. Toinen syy kotiutettujen joukkojen käyttökieltoon oli pääkaupunkiseudun puolustuksen turvaaminen myös tilanteessa, jolloin kenttäarmeija tarvitsi kaikki mahdolliset joukkonsa.

Osastoon kuuluvien joukkojen tehtävänä oli heti hälytyskäskyn saatuaan tai oma-aloitteisesti maahanlaskun huomattessaan motittaa maahan päässet vihollisosastot, ilmoittaa viipymättä johtoelimeen maahanlaskusta, vartioida tärkeitä teollisuuslaitoksia, vartioida rautatie- ja maantiesiltoja, vartioida muita tärkeitä laitoksia ja kohteita sekä valvoa tiedustelulla ja tähystyksellä aukeita ja muita sopivia maahanlaskupaikkoja. Tiedusteluun ja hälyttämiseen käytettiin Helsingin ympäristön tiivistä ilmavalvontaverkkoa, jonka havainnot kerättiin ilmavalvonta-aluekeskuksen kautta Sotilasläänin päivytykselle upseerille.⁵⁰

Ilmatorjuntarykmentti muodosti alueen merkittävimmän ja taisteluvalmiin maahanlaskuntorjuntavoiman. Se osallistui joulukuussa laaditun suunnitelman mukaan torjuntaan ilmatilanteen kulloinkin sallimassa laajuudessa. Torjunta suunniteltiin toteutettavaksi ampumalla kuljetuskoneita, laskuvarjon varassa maahan laskeutuvia joukkoja niiden ollessa vielä ilmassa, maahan jo laskeutuneita joukkoja kokoontumisen häiritsemiseksi sekä antamalla mahdollisuuksien mukaan tulitukea omalle jalkaväelle työntämällä pattereista tulenjohtajia sen mukaan. Yksiköiden tuliasemien puolustamiseksi laadittiin

suunnitelmat kaikkia vihollisen maasta tai ilmasta käsin suorittamia hyökkäyksiä vastaan.⁵¹

Torjuntakeskukselle käskettiin myös pinta-ammunnan johtamis- ja koordinoituvastuu. Tulenjohto- ja tähytyspaikkoina valmistauduttiin käyttämään pattereiden tuliasemia, kuulosuuntimien ja valonheittimien sijoituspaikkoja sekä tehtävää varten erikseen perustettavia tulenjohtopaikkoja. Maahan laskeutuneita joukkoja valmistauduttiin tuhoamaan patteri- ja patteristokohtaisen ammunnan lisäksi torjuntakeskuksen johtamana kartta-ammuntana, mikäli vihollisjoukon paikka oli tarkasti tiedossa.⁵² Torjuntakeskukseen tuli yhteydet ilmavalvonta-asemilta naapuriin sijoitetun ilmavalvonta-aluekeskuksen kautta, joten siellä oli paras kuva alueen tapahtumista.⁵³ Maahanlaskuntorjuntatehtävää varten varustettiin patterit tarvittavilla kartoilla, tulenjohto- ja viestivälineillä sekä patteritasoilla. Todennäköisinä maahanlaskualueina rykmentin maatorjuntavyöhykkeellä nähtiin Malmin lentokentän ympäristö, Vantaanjoen varrella olevat peltoaukeat sekä Mellunkylän, Malminkartanon ja Mankkaan pellot.⁵⁴

OSASTO HELSINKI SUOJAA VALTAKUNNAN POLIITTISEN PÄÄTÖKSENTEON

Maaliskuun 28. päivänä 1944 Ylipäällikkö antoi käskyn kenraaliluutnantti Hägglundille Osasto Helsingin perustamisesta ja tehtävistä. Käskyn perustana oli arvio mahdollisuudesta vihollisen hyökkäystoiminnan yhä laajentuessa kohdistaa hyökkäykset mereltä tai ilmasta maahanlasku- tai maihinnousujoukoilla myös pääkaupunkia vastaan. Osasto Helsinki piti muodostaa tarvittaessa pääkaupungin puolustusta varten. Tehtävänä oli Helsingin ja Etelä-Uudenmaan suojeluskuntapiirien alueella torjua yhteistoiminnassa meri- ja ilma-voimien kanssa maihinnousu- ja maahanlaskuyritykset pääkaupunkiin.⁵⁵ Helsingin Sotilasläänin maahanlaskuntorjuntasuunnitelman perusteena ollut uhkakuvaa laajennettiin ottamalla siihen mukaan maihinnousutilanteet.⁵⁶ Osaston todellisena tehtävänä lienee ollut suojata valtakunnan hallinnon kannalta välttämättömät elimet ja laitokset siltä varalta, että saksalaiset yrittäisivät kaapata vallan pääkaupungissa.⁵⁷

Osaston komentajaksi määrättiin aluksi kenraaliluutnantti Hägglund Helsingin puolustuksen komentajana ja esikuntapäälliköksi Helsingin Sotilasläänin komentaja. Osaston komentopaikka sijoitettiin Helsingin Sotilasläänin esikunnan yhteyteen. Osasto Helsingin muodostivat tuolloin Helsingin varuskuntapataljoonana toiminut Jalkaväkirykmentti 37:n kolmas pataljoona, Helsingissä toimineet Maasotakoulu ja Merisotakoulu, Hyrylässä sijainnut Jalkaväen koulutuskeskus 1, Tammisaarella ollut Jalkaväen koulutuskeskus 11,

Hyvinkäällä toiminut Jalkaväen koulutuskeskus 24, Riihimäelle sijoitettu Tykistön koulutuskeskus 3, Santahaminassa toiminut Viestikoulutuskeskus sekä Helsingin ja Etelä-Uudenmaan suojeluskuntapiirien alueiden ilmasuojelujoukot, lomalaiset, reserviläiset ja nostoväki.⁵⁸ Osaston käyttöön siirrettiin Viipurista Täydennyspataljoona 2 Keravalle maalishuhtikuun vaihteessa 1944. Näistä joukoista suunniteltiin tehtävää varten muodostettavaksi tilapäisyhtymä.⁵⁹ Helsingin Sotilasläänin komentajan maahanlaskuntorjuntasuunnitelman toisessa vaiheessa Merivoimien komentajan harkinnan mukaan hälytettävät koulutuskeskukset suunniteltiin hälytettäväksi nyt ensimmäisessä vaiheessa suoraan Osasto Helsingin esikunnasta ja ne muodostivat Täydennyspataljoonan ja Varuskuntapataljoonan kanssa Osaston tärkeimmän iskuvoiman.

Kenraaliluutnantti Hägglund oli saanut Ylipäälliköltä jo aikaisemmin tehtäväksi selvittää Helsingin puolustusta yllätyksellisten maihinnousujen varalta, koska hänen ylipäällikölle tarkoitettu lausuntonsa asiasta on päivätty Mikkelissä 28.3.1944.⁶⁰ Osaston komentaja oli valmisteluvaiheessa ja toistaiseksi määrätty välittömästi Ylipäällikön alaiseksi, mutta toimintavaiheessa tai uhan ilmaantuessa alistettiin ”Helsingin puolustuksen komentaja” Merivoimien komentajalle yhteistoiminnan takaamiseksi maa- ja merivoimien kesken. Osaston esikuntana toimi Helsingin Sotilasläänin esikunta tarpeen mukaan vahvistettuna Helsingin Suojeluskuntapiirin esikunnalla.⁶¹ Näillä järjestelyillä pääkaupunkiseudun rannikopuolustus oli saanut tueksensa vahvoja reservijoukkoja jatkosodan alun jälkeen.

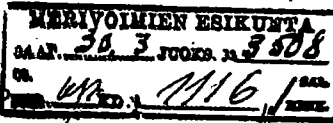
Osasto Helsingin toiminta-alueena oli Helsingin- ja Etelä-Uudenmaan suojeluskuntapiirien alue rajoittuen etelässä Uudenmaan Rannikkoprikaatin alueeseen. Ilmatorjuntarykmentin tulivyöhykkeellä torjuntavastuu oli käsketty rykmentille. Ilmatorjuntarykmentti 1:n taistelualue käsitti suunnilleen rykmentin tulivyöhykkeen, jonka rajat olivat idässä Östertokan - Hindsby, lännessä Herrö - Velskola, Pohjoisessa Hindsby - Velskola ja Etelässä Östertokan - Herrö. Uudenmaan Rannikkoprikaatin taistelualue käsitti seuraavien saarien eteläpuoleisen alueen, Kytö - Iso-Lehtisaari - Pukkisaari - Miessaari - Melkki - Pihlajasaaret - Suomenlinna - Santahamina pois lukien - Villinki - Musta Hevonen - Skata - Ledholm.⁶²

Perustamiskäskyä seuraavana päivänä (29.3.1944) käydyssä neuvottelussa Hägglund antoi käskyn lomalaisten koehälytyksen suorittamisesta Helsingin Varuskunnassa. Helsingin seudulla laskettiin olevan jatkuvasti noin 7000-8000 lomalaista. Hälytyksellä Hägglund halusi tarkistaa joukkojen käyttökelpoisuuden osana Osasto Helsinkiä. Tiedotus hoidettiin seiniin ja pylväisiin kiinnitetyillä kuulutuksilla ja kokoon saatiin yli 4000 miestä. Helsingin suojeluskuntien koehälytyksessä saatiin 1. huhtikuuta koolle 388 suojeluskuntalaista

P Ä I M A O A

Operatiivinen osasto

N:o 764/Op.1/8.4/sal.

28.3.1944.

23 USH/ALT

1. Vihollisen hyökkäystoiminnan yhä laajentuessa on mahdollista, että se kohdistaa toimintansa mereltä tai ilmaa- ta maihinlaskujoukoilla myös pääkaupunkia vastaan.

2. Pääkaupungin puolustusta varten muodostetaan tarvittaessa erikoinen Osasto H(elsinki). Määrään Osasto H:n komentajaksi kenr. luutn. HÄGGLUNDIN Helsingin puolustuksen komentajana. Helsingin puolustuksen komentaja on valmisteluvaiheessa ja toistaiseksi välittömästi Ylipäällikön alaisena. Toimintavaiheessa tai uhkan ilmaantuessa alistetaan Helsingin puolustuksen komentaja mori- ja maavoimien täydelliseen yhteistoiminnan takaamiseksi Morivoimien komentajalle.

Esikuntapäällikkö: Helsingin sotilasläänin komentaja.

Esikunta: Hel.Sl.E tarpeen mukaan Hel.skp.E:sta vahvistottuna.

Joukot:

III/JR 37

Maa,SK

MerISK

Jv;Koul.K 1

Jv;Koul.K 11

Jv;Koul.K 24

Tyk;Koul.K 3

VKoul.K

Täyd.P 2 (siirretään FM:n toimosta Koravallo)

Hel. ja Et.Uudenmaan sk.piirien alueiden is.joukot, näillä alueilla lomalla olevasta ym. sekä koulutetusta reservistä ja nostoväestä kokoonsaata- vasta henkilöstöstä muodostettava tilapäisyhtymä. Reservin ja nostoväen osien kutsumisesta on tarvittaessa tehtävä esitys Ylipäällikölle.

3. Osasto H:n tehtävät: Toiminta-alueenaan Helsingin ja Etolä Uudenmaan sk.piirien alueet torjua kiinteässä yhteistoiminnassa morivoimien ja ilmavoimien kanssa pääkaupunkiin kohdistuvat maihinnot- ja ilmamaihinlaskuryitykset.

Kuva 1 Käsky Osasto Helsingin perustamisesta.

- 2 -

Osastoon tulevat joukot y.m. ovat sen muodostumishotkeen saakka edelleen nykyisten vakinaiston komantajinsa alaisina, mutta on Helsingin puolustuksen komantajalla niihin nähden suoranaisten määräämisvalta tässä mainittujen tehtävien valmistelun suhteen.

4. Helsingin puolustuksen komentajan on ryhdyttävä viipymättä yhteistoiminnassa Merivoimien komentajan, Ilmavoimien komentajan, Päämajan Ilmasuojelukomentajan ja Kotijoukkojen komentajan kanssa valmisteluihin tehtävän suoritusta ja joukkojen toimintakykyisiksi varustamista varten.
5. Tällä käskyllä kumotaan FM:n käskyn N:o 4606/Is.1/68/sal./9.11.43 ja siirrän kaikki siinä Hel.sl:n komantajalle annetut tehtävät ja valtuudet Helsingin puolustuksen komantajalle.

PUOLUSTUSVOIMAIN YLIPÄÄLLIKKÖ:
Suomen Marsalkka

Merk. MANNERHEIM.

Yleisesikunnan päällikkö:
Jalkaväenkenraali

E. Heinrichs
E. Heinrichs

J a k e l u:

Kenr.luutn. Hagglund	1 kpl.
Moriv.kom.	1 "
Ilmav.kom.	1 "
Kotij.kom.	1 "
FM:n Is.kom.	1 "
Hel.sl:n kom.	1 "
Suo.sl:n kom.	1 "
Hel.Varusk.pääll.	1 "
FM:n Viestikom.	1 "
.. Tyk.tark.	2 "
.. Tied.jaoston pääll.	1 "
.. Kom.os.pääll.	1 "
.. Järj.os.pääll.	1 "
.. Koul.os.pääll.	1 "
.. Huolto-os.pääll.	1 "
.. Ylläkäri	1 "
.. Op.l-3 pääll.	3 "
Kenr.maj. Mäkinen	1 "
.. Roos	1 "
Sotapäiväkirja	1 "
	23 kpl.
Varalle	5 "
<u>Y h t e e n s ä</u>	<u>28 kpl.</u>

ja 2. huhtikuuta Tykistökouluksessa toimeenpannussa koehälytyksessä koottiin yksi kevyt patteristo kalustonaan 12 kappaletta 76 millimetrin tykkeitä ja yksi raskas patteri varustettuna neljällä 152 millimetrin tykillä.⁶³

Hälytykset tietysti myös näkyivät ja näin ne kertoivat osaltaan pääkaupungin puolustusvalmiudesta. Maaliskuun 31. päivänä hälytettiin Maasotakoulu, Merisotakoulu, Varuskuntapataljoona ja Viestikoulukskeskus Helsingin Sotilasläänin komentajan joulukuun lopulla 1943 antaman maahanlaskuntorjuntakäskyn mukaisesti.⁶⁴ Huhtikuun ensimmäiseen päivään mennessä oli kaikkien palveluksessa ja lomalla olevien sekä suojeluskuntaan kuuluvien hälytysjärjestelyt ja kokoontuminen harjoiteltu.⁶⁵

Pääkaupunkiseudun joukkojen taistelukykyyn lisäämiseksi siirrettiin Täydennyspataljoona 2 huhtikuun alussa Viipurista Osasto Helsingin käyttöön Keravalle⁶⁶ alistettuna Kotijoukkojen komentajalle siihen saakka kunnes Osasto Helsinki mahdollisesti saatetaan toimintaan.⁶⁷ Koulutuskeskusten koulutusohjelmia muutettiin siten, että koulutettavien taisteluvalmius saatettaisiin mahdollisimman nopeasti Osaston tehtävien edellyttämälle tasolle. Voimassaolevien koulutusohjelmien mukaan 4 kuukaudessa saavutettavaan taisteluvalmiuteen oli mahdollisuus päästä jo 2 kuukaudessa siirtämällä valmiuteen vähemmän vaikuttavat opetusaiheet jälkimmäiseen koulutusjaksoon.⁶⁸ Suurhyökkäyksen käynnistyttyä uhka kannaksella kasvoi pääkaupunkiseutua suuremmaksi ja Täydennyspataljoona siirrettiin takaisin Viipuriin 12. kesäkuuta.⁶⁹

Hägglund kävi esittelemässä Osasto Helsingin kokoonpanon, perustamisen ja koulutusohjelmat Ylipäällikölle huhtikuun kymmenentenä päivänä. Tämän jälkeen hänet määrättiin alkuperäisen tehtävänsä mukaisesti tarkastamaan puolustusvalmistelua rintamalle eikä hän enää palannut Osasto Helsingin esikuntaan.⁷⁰ Hägglundin tehtävänä lienee Helsingissä ollut tarkastaa joulukuussa tehdyn maahanlaskuntorjuntasuunnitelman valmistelujen toteutuminen sekä edustaa Päämajan arvovaltaa yhdistettäessä pääkaupunkiseudulle sijoitetut hyvin erilaiset joukot Helsingin puolustamiseksi.

Sijaisekseen hän määräsi esikuntapäällikkönä toimineen Helsingin Sotilasläänin komentajan, eversti Ekholmin. Ekholm kävi huhtikuun 25. päivänä selostamassa tasavallan presidentille Osasto Helsingin tehtävää ja sen mukaisesti laadittua perustamissuunnitelmaa. Kaikkia osastoon kuuluvia joukkoja ei oltu saatu vielä tuolloin aseistettua.⁷¹ Hyväksyessään perustamissuunnitelman pienin korjauksin Ylipäällikkö lausui tunnustuksensa työn suorituksesta ja asiallisuudesta. Ylipäällikkö korosti Osasto Helsingin tehtävien välttämättömyyttä. Kaikkia perustettavia joukkoja varten oli saatava aseet ja varusteet.⁷² Eversti Ekholm oli palannut talvella 1942 vanhempien ikäluokkien kotiuttamisen yhteydessä Helsingin Sotilasläänin komentajaksi. Hän omasi

JOUKKO	VARVUUS	PERUSTAJA	HENKILÖSTÖN LAATU	PERUSTAMISPAIKKA	TST-VALM. PERUST. PAIKALLA	HEVO-SIA	AUTO-JA
Esikunta/Os. H	41+15+32=88	E/Os.H	palveluksessa	Helsinki	T+6		
E/JR 77	15+13+27=55	MaaSK	palveluksessa	Käpylä, Kirjastotalo	T+6	13	13
Jääkärijoukkue	1+4+27=32	MaaSK	lomalaisia	Santahamina	T+24		
Viestijoukkue	1+12+55=68	VKoul.K	palveluksessa	Santahamina	T+5		
Pioneerijoukkue	1+9+46=56	MaaSK	lomalaisia	Santahamina	T+24		
I/JR 77	28+134+737=899	Er.P 30	palveluksessa	Helsinki	T+4	47	42
II/JR 77	28+134+737=899	Täyd.P 2	palveluksessa	Kerava	T+4	47	42
III/JR 77	28+134+737=899	MaaSK	lomalaisia	Helsinki	T+36	47	42
Krh.K/JR 77	5+30+121=156	MaaSK	lomalaisia	Helsinki	T+36	14	13
Tyk.K/JR 77	5+20+111=136	MaaSK	lomalaisia	Helsinki	T+36	14	14
E/JR 88	15+13+27=55	Jv.Koul.K 1	palveluksessa	Hyrylä	T+6	13	13
Jääkärijoukkue	1+4+27=32	Jv.Koul.K 1	palveluksessa	Hyrylä	T+6		
Viestijoukkue	1+12+55=68	VKoul.K	palveluksessa	Santahamina	T+4		
Pioneerijoukkue	1+9+46=56	Jv.Koul.K 1	palveluksessa	Hyrylä	T+6		
I/JR 88	31+149+842=1022	Jv.Koul.K 1	palveluksessa	Hyrylä	T+6	47	42
II/JR 88	31+149+842=1022	Jv.Koul.K 11	palveluksessa	Dragövik	T+6	47	42
III/JR 88	31+149+842=1022	Jv.Koul.K 24	palveluksessa	Hyvinkää	T+6	47	42
E/KTR 55	8+4+10=22	Tyk.Koul.K 3	palveluksessa	Riihimäki	T+6		
I/KTR 55	26+108+353=487	Tyk.Koul.K 3	palveluksessa	Riihimäki	T+6		
II/KTR 55	26+108+353=487	MaaSK	lomalaisia	Helsinki	T+48		
Rask.Ptri 66	5+27+100=132	Tyk.Koul.K 3	palveluksessa	Riihimäki	T+8		
1. Pion.K/Os.H	5+27+134=166	MaaSK	lomalaisia	Käpylä, työväentalo	T+48	9	9
Viesti-os/Os.H	5+42+188=235	VKoul.K	palv. ja lom.	Santahamina	T+24		
1. AutoK/Os.H	4+17+71=92	Hel.Liik.Piiri	palv. ja siv.	Fredrikinkatu 65	T+6		
2. AutoK/Os.H	4+17+71=92	Hel.Liik.Piiri	palv. ja siv.	Fredrikinkatu 65	T+12		
3. AutoK/Os.H	4+17+71=92	5. Er.AutoOs	palv. ja siv.	Fredrikinkatu 65	T+12		
Poltt.Os/Os.H	1+4+20=25	PUud.skp	palveluksessa	Hyrylä	T+6		
LK/Os.H	6+12+133=161	Lääk.sk + Adv.san.sk	suojkunt ja lom.	Käpylä, lastenkoti	T+18		
1. SAutoJ	1+5+33=39	18. SAutoK	palv. ja lom.	Helsinki	T+12		
HTK/Os.H	8+18+8=34	MaaSK	palv. ja lom.	Aleksis Kiven kansakoulu, Porvoonkatu 2	T+12		
I Porras yhteensä	353+1396+6856=8605					345	314

Kuva 2. Osasto Helsingin ensimmäisen portaan kokoonpano

siis Osasto Helsingin toiminnan suunnittelussa ja johtamisessa tarvittavaa rintamakokemusta.⁷³

Joukkojen perustaminen suunniteltiin toteutettavaksi kolmessa portaassa. Ensimmäinen porras muodostettiin käyttöön saatavista joukko-osastoista ja koulutuskeskuksista sekä Helsingin Suojeluskuntapiirin alueella olevista lomalaisista. Ensimmäisen portaan perustivat Maasotakoulu, Viestikoulutuskeskus, Erillispataljoona 30 joka oli Helsingin vartiopataljoona, Täydennyspataljoona 2, Jalkaväen koulutuskeskus 1, Jalkaväen koulutuskeskus 11, Jalkaväen koulutuskeskus 24 ja Tykistön koulutuskeskus 3. Merisotakoulu jäi Merivoimien komentajan käyttöön. Ensimmäisen portaan joukoille joulukuun

JOUKKO	VAVUUS	PERUSTAJA	HENKILÖSTÖN LAATU	PERUSTAMISPAIKKA	TST-VALM. PERUST. PAIKALLA	BEVO SIA	AUTOJA
EK/Os.H	2+32+59=93	Hel.skp	reserviläisiä	Töölöntorinkatu 2	T+48		
Krh.K/JR 88	5+30+121=156	Hel.skp	reserviläisiä	Helsinki	T+48	14	13
Tyk.K/JR 88	5+20+111=136	Hel.skp	reserviläisiä	Helsinki	T+48	14	14
E/JR 99	15+13+27=55	Hel.skp	reserviläisiä	Käpylä, Kirjastotalo	T+60	13	13
Jääkärirykmentti E/JR 99	1+4+27=32	Hel.skp	reserviläisiä	Helsinki	T+60		
Viestirykmentti E/JR 99	1+12+55=68	Hel.skp	reserviläisiä	Helsinki	T+60		
Pioneerirykmentti E/JR 99	1+9+56=66	Hel.skp	reserviläisiä	Helsinki	T+60		
I/JR 99	28+134+737=899	Hel.skp	reserviläisiä	Käpylä, kansakoulu	T+60	47	42
II/JR 99	28+134+737=899	Hel.skp	reserviläisiä	Helsinki	T+60	47	42
III/JR 99	28+134+737=899	EUud.skp	res. ja lomal.	Tikkurila	T+60	47	42
Krh.K/JR 99	5+30+121=156	Hel.skp	reserviläisiä	Helsinki	T+60	14	13
Tyk.K/JR 99	5+20+111=136	Hel.skp	reserviläisiä	Helsinki	T+60	14	14
7./KTR 55	5+27+90=122	Hel.skp	reserviläisiä	Oulunkylä	T+72		
2. Pion.K/Os.H	5+27+134=166	Hel.skp	reserviläisiä	Helsinki	T+60	9	9
3. VK/Os.H	3+11+81=95	VKoul.K	reserviläisiä	Santahamina	T+60		
AVar.K/Os.H	3+14+77=94	Hel.skp	reserviläisiä	Käpylä, yhteiskoulu	T+36		
EVar.K/Os.H	5+20+91=116	Hel.skp	reserviläisiä	Käpylä, yhteiskoulu	T+48		
2. SAuto/Os.H	1+5+33=39	Hel.skp	reserviläisiä	Käpylä, lastenkoti	T+36		
ELJ/Os.H	1+8+34=43	Hel.skp	reserviläisiä	Käpylä, yhteiskoulu	T+36	10	
II Porras yhteensä	147+684+3439=4270					229	202

Kuva 3. Osasto Helsingin toisen portaan kokoonpano

lopussa käsketyt tiedustelu-, vartio- ja motittamistehtävät jäivät voimaan aikaisemmin annettujen käskyjen mukaisesti. Ensimmäisen vaiheen joukkojen rungon muodostivat kaksi jalkaväkirykmenttiä, Jalkaväkirykmentti 77 ja Jalkaväkirykmentti 88 sekä kenttätykistörykmentti, Kenttätykistörykmentti 55. Perustettavaksi suunnitellun osaston vahvuus oli noin 8600 henkilöä ja sen oli määrä olla toimintavalmiina noin kuuden - kahdeksan tunnin kuluttua hälytyksestä. Jalkaväkirykmentti 77:n pataljoonien perustamisesta vastasivat Erillispataljoona 30, Täydennyspataljoona 2 ja Maasotakoulu, joten se oli Osasto Helsingin kokenein ja taistelukelpoisin rykmentti. Jalkaväkirykmentti 88:n perustamisesta vastasivat Jalkaväen koulutuskeskukset 1, 11 ja 24.⁷⁴

Toinen porras samoin kuin kolmaskin perustettiin Helsingin- ja Etelä-Uudenmaan Suojeluskuntapiirien reserviläisistä, jotka olivat syntyneet vuonna 1902 tai myöhemmin.⁷⁵ Toinen porras koostui yhdestä jalkaväkirykmentistä, Jalkaväkirykmentti 99 ja sen tarvitsemista tukijoukoista. Osaston vahvuus oli noin 4200 miestä ja se oli toimintavalmiina noin kahden ja puolen, kolmen vuorokauden kuluttua hälytyksestä. Kolmannen portaan muodosti kolme erillistä pataljoonaa ja erillispatteristo, Erillispataljoonat 66, 67, 68 ja Raskaspatteristo 77. Sen oli määrä tulla perustetuksi noin 3 vuorokauden kuluessa hälytyksestä.⁷⁶ Osaston vahvuus oli suunnitelman mukaan noin 3300 henkilöä. Koko Osasto Helsingin vahvuudeksi oli suunniteltu 610 upseeria, 2580 aliupseeria ja 12993 miestä, yhteensä 16193 henkilöä⁷⁷. Valmistelutyöt oli saa-

JOUKKO	VAHVUUS	PERUSTAJA	HENKILÖSTÖN LAATU	PERUSTAMISPAIKKA	TST-VALM. PERUST. PAIKALLA	HEVO-SIA	AUTO-JA
Er.P 66	28+134+737=899	EUud.skp	reserviläisiä A ja B miehiä sekä lomalaisia	Hintaara	T+60	47	42
Er.P 67	28+134+737=899	PUud.skp	reserviläisiä A ja B miehiä sekä lomalaisia	Vihti	T+72	47	42
Er.P 68	28+134+737=899	PUud.skp	reserviläisiä A ja B miehiä sekä lomalaisia	Hyvinkää	T+72	47	42
RaPsto 77	26+108+353=487	PUud.skp	reserviläisiä A ja B miehiä, lomalaisia ja palv.	Hyrylä	T+72		
III Porras yhteensä	110+510+2698=3318					141	126
Osasto Helsinki yhteensä	610+2590+12993=16193					715	642

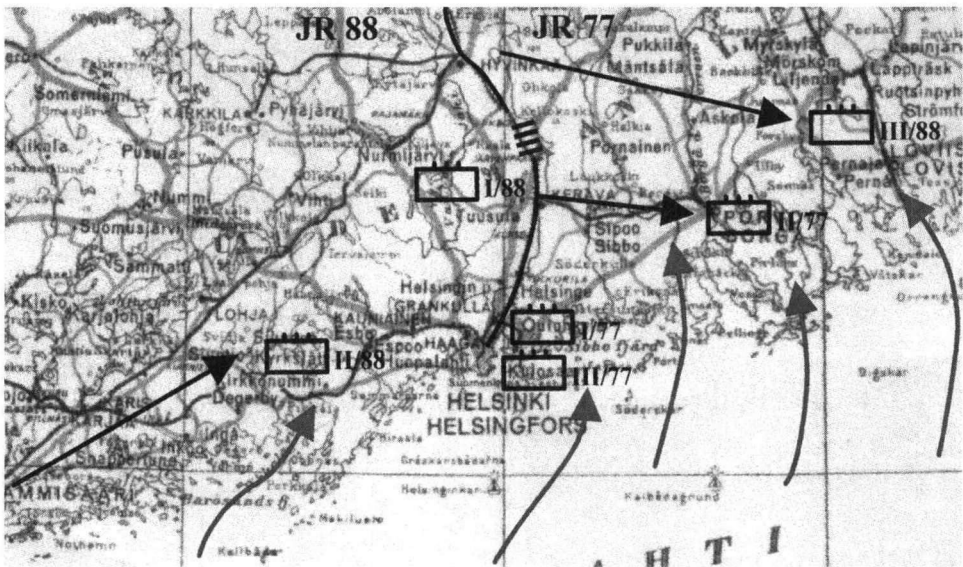
Kuva 4. Osasto Helsingin kolmannen portaan kokoonpano

tava valmiiksi toukokuun loppuun mennessä, jolloin käsky Osasto Helsingin toiminnasta astui voimaan kumoten Helsingin sotilasläänin komentajan jouluun 29. päivänä 1943 antaman käskyn Helsingin alueen maahanlaskuntorjunnasta.⁷⁸

Osasto Helsingin joukkojen hälyttäminen oli järjestetty siten, että vihollisen ilma- tai meritoiminnan antaessa aiheutta epäillä suuremman maihinnousu- tai maahanlaskuyrityksen olevan odotettavissa pääkaupunkiseudulle, Merivoimien Esikunnalla ja Helsingin ilmavalvonta-aluekeskuksella oli ilmoitusvastuu oman toimialansa osalta suoraan Helsingin puolustuksen komentajalle, esikuntapäällikölle tai päivystävälle upseerille. Ilmoitus oli viipymättä välitettävä edelleen Helsingin puolustuksen komentajalle tai esikuntapäällikölle. Oikeus ensimmäisen portaan hälyttämisestä oli ainoastaan Helsingin puolustuksen komentajalla tai hänen sijaisellaan.⁷⁹

Helsingin sotilasläänin päivystävällä upseerilla oli hallussaan sinetöity kirjuri, joka sisälsi toimintaohjeet joukkojen hälyttämisestä. Sen hän oli oikeutettu viipymättä avaamaan, jos hänelle saapui ilmoitus vihollisen aloittamasta maahanlaskusta. Ilmoitus läänin esikuntaan saattoi tulla ilmavalvonta-aluekeskuksesta, Etelä- tai Pohjois-Uudenmaan suojeluskuntapiiristä sekä Merivoimien esikunnasta. Toimintavalmiuden jatkuvaksi ylläpitämiseksi Osasto Helsingin johtamisessa tarvittavat avainhenkilöt olivat velvollisia ilmoittamaan kulloisenkin olinpaikkansa puhelinnumeron Helsingin sotilasläänin päivystävälle upseerille. Erityisesti tämä velvollisuus nähtiin tärkeäksi pitempiaikaisten ilmapommitusten aikana, koska maahanlaskuoperaatio alkoi todennäköisesti pommituksilla.⁸⁰

Osasto Helsingin joukkojen tehtävät säilyivät joulukuussa laaditun Helsingin sotilasläänin komentajan maahanlaskuntorjuntasuunnitelman mukaisina aina toukokuun alkuun saakka. Siihen asti joukkojen käytössä ei ollut varsinaista laajempaa operaatioajatusta, vaan joukkojen tehtävänä oli hälytyksen

Kuva 5. Osasto Helsingin joukkojen suunniteltu käyttö maihinnousuntorjunnassa.

jälkeen motittaa omilla alueillaan maihin päässeet vihollisosastot, vartioida tärkeitä teollisuuslaitoksia, vartioida rautatie- ja maantiesilloja sekä valvoa tiedustelulla ja tähystyksellä aukeita ja muita sopivia maahanlaskupaikkoja. Muuten joukkoja suunniteltiin käytettäväksi tilanteen mukaan maahan laskeutuneen vihollisen tuhoamiseksi.⁸¹ Osasto Helsingin joukkojen käytön suunnittelusta vastasi yleisesikuntaeverstilutnantti Bremer. Hän laati huhtikuussa 1944 arviot vihollisen toiminnasta ja ensimmäinen joukkojen käyttösuunnitelma maihinnousun torjumiseksi rantaviivalla saatiin valmiiksi yli kuukausi Osaston Helsingin perustamisen jälkeen eli 3. toukokuuta 1944.⁸²

Suunnitelma perustui arviointiin siitä, että maihinnousujoukko muodosti vihollisen tärkeimmän iskuryhmän ja maahanlaskujoukko sitä tukevan, puolustajaa sitomaan pyrkivän ryhmän. Sen vuoksi ensimmäisen portaan joukkoja oli käytettävä maihinnousujoukon torjumiseen eikä sidottava taisteluun maahanlaskujoukkoja vastaan. Maihinnousu oli pyrittävä torjumaan rantaviivalla ennen kuin vihollinen ehtisi pureutua mannermaahan ja saada sillanpäähän haltuunsa voimansa kasvattamiseksi. Todennäköisten maihinnousualueiden läheisyyteen oli sijoitettava riittävästi ensimmäisen portaan joukkoja, joiden arvioitiin pystyvän torjumaan ainakin mahdollisen maahanlaskussa käytettävän arviolta 500-1000 miehen vahvuisen etujoukon sillanpäänvaltaamisyritykset.⁸³

Joukkojen tarkoituksenmukaisen käytön mahdollistamiseksi jaettiin Osasto Helsingin toiminta alue Jalkaväkirykmenttien kesken siten, että Helsinki -

Hyvinkää rautatien itäpuolinen alue kuului Jalkaväkirykmentti 77:n komentajalle ja länsipuolinen alue Jalkaväkirykmentti 88:n komentajalle.⁸⁴ Maihinnousun torjunnassa, Neuvostoliiton murrettua Suursaaren - Tytärsaaren muodostaman saarivyöhykkeen siirrettäisiin Jalkaväkirykmentti 77:n Toinen Pataljoona Keravalta Porvoon seuduille sekä Jalkaväkirykmentti 88:n Kolmas Pataljoona Hyvinkäältä Forsbyn - Loviisan - Liljendahlin alueelle. Jalkaväkirykmentti 88:lle alistettaisiin lisäksi Jalkaväkirykmentti 77:n Kolmas Pataljoona. Jalkaväkirykmentti 88:n Toinen Pataljoona siirrettäisiin Tammisaaresta Espoon - Kirkkonummen seuduille. Siirtojen onnistumiseksi vihollisen lentopommituksista, kaasuhyökkäyksistä ja miinoituksista huolimatta tiedusteltiin tiestö varateineen joukkojen perustamispaikoilta keskittämialueille etukäteen.⁸⁵

Maihinnousun kanssa yhtäaikaan tulevien maahanlaskujoukkojen toiminnan rajoittaminen ja tuhoaminen annettiin paikallisille suojeluskunnille täydennettyinä niiden alueilla olevilla Osasto Helsingin kolmannen portaan reserviläisillä. Lisäjoukkoina suunniteltiin käytettäväksi joko toisen tai kolmannen portaan joukko-osastoja, joukkoina tulivat kyseeseen Jalkaväkirykmentti 99:n Kolmas Pataljoona ja Erillispataljoona 66.⁸⁶

Kesäkuun 18. päivänä laadittiin suunnitelma Helsinkiä vastaan suunnatun maahanlaskuoperaation torjumiseksi alkuvaiheessaan. Suunnitelma jäi ilmeisesti kesken, koska sen Osasto Helsingin arkistossa oleva kappale on vielä luonnosasteella ja sisältää ristiriitaisuuksia joukkojen käytössä. Vähintään rykmentin suuruisen maahanlaskun uhatessa suunniteltiin Jalkaväenkoulutuskeskus 11:a perustama Jalkaväkirykmentti 88:n Toinen Pataljoona siirrettäväksi heti Tammisaaresta Kirkkonummen - Espoon - Siuntion alueille, josta valmistautui toimimaan Melbyn ja Helsingin pitäjän suuntiin. Täydennyspataljoona 2:n perustaman Jalkaväkirykmentti 77:n Toisen Pataljoonan oli siirryttävä Keravalta Tikkurilan - Malmin alueelle, josta valmistautui toimimaan Melbyn, Östersundomin ja Sipoon suuntiin.⁸⁷

Jalkaväenkoulutuskeskus 24:n perustama Jalkaväkirykmentti 88:n Kolmas Pataljoona suunniteltiin siirrettäväksi Hyvinkäältä Nurmilahden, Nurmijärven ja Hyrylän suuntiin tai Sipoon ja Keravan seuduille, josta valmistautui toimimaan Boxbyn, Helsingin pitäjän ja Hyrylän suuntiin. Hyrylässä ollut Jalkaväenkoulutuskeskus 1:n perustama Jalkaväkirykmentti 88:n Ensimmäinen Pataljoona valmistautui toimimaan Hyrylästä Sipoon, Järvenpään ja Nurmijärven suuntiin. Pukinkylässä ollut ilmatorjuntakoulutuskeskus alistettiin Malmin lentokentän puolustustehtävässä Osasto Helsingille. Malmille oli jo aikaisemmin sijoitettu Merivoimien Ilmatorjuntakoulutus patteristo, jonka vahvuus oli noin 140 henkilöä ja sillä oli käytössään 4 kappaletta 40 millimetrin ilmatorjuntakanuunoita ja 2 kappaletta 20 millimetrin ilmatorjuntakanuunaa.

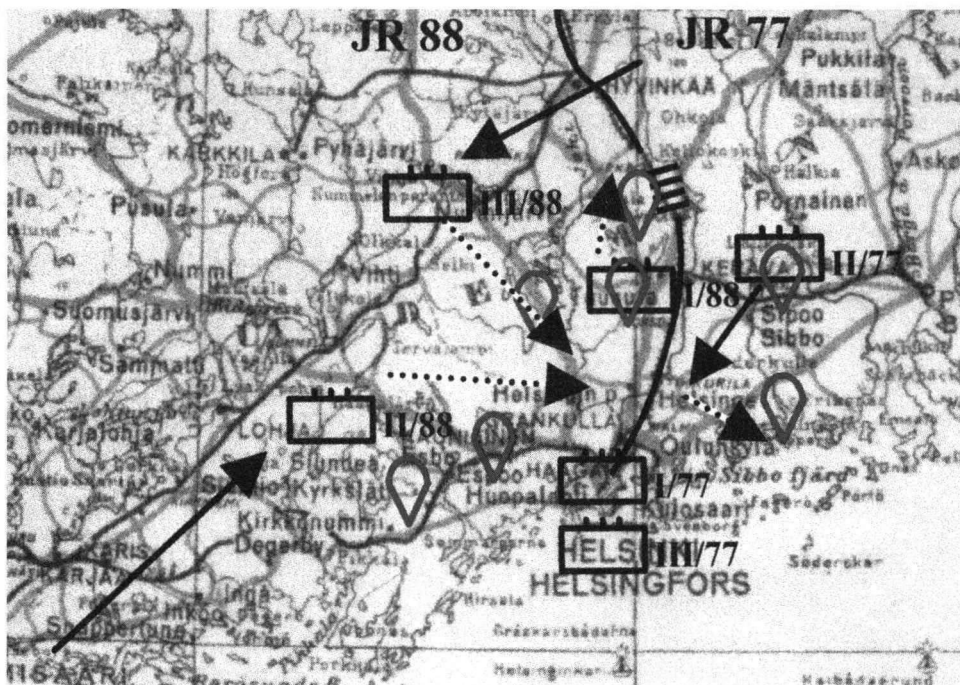
Malmilla oli myös 56. Kevyt Ilmatorjuntajaos, 22. Ilmatorjuntakonekiväärijoukkue sekä hävittäjälentue⁸⁸. Erillispataljoona 30 pidettiin reservissä ja suojaamassa kaikissa vaiheissa Helsingin kantakaupungin kohteita.⁸⁹

Venäläisten aloitettua suurhyökkäyksenä Karjalan kannaksella kesäkuussa 1944 miehistöä ja joukkoja oli siirrettävä sitä torjumaan ja Osasto Helsingin käytävissä olevat resurssit pienenivät. Lomalaisia ei enää ollut Helsingissä. Maasotakoulu lopetti toimintansa. Vuotta 1902 nuoremmat reserviläiset kutsuttiin palvelukseen rintamajoukkoihin. Suunnitelmiinkin oli tehtävä muutoksia. Palvelukseen suunniteltiin kutsuttavaksi vuosina 1900-1901 syntyneet reserviläiset ja vuonna 1899 syntynyt nostoväen ensimmäinen luokka. Valmiuden säilyttämiseksi määrättiin, että kunkin koulutuskeskuksen pataljoonassa oli muodostettava taisteluosasto maahanlaskeutuneen vihollisen motittamiseksi ja tuhoamiseksi. Tällaisen oli oltava valmiina 1-2,5 tunnin kuluttua hälytyksestä. Heinäkuun lopulla osasto Helsinki pyysi jo, että suunniteltaisiin ikäluokkien 1896-99 palvelukseen kutsuminen täydentämään lomalaisten muodostamaa vajautta.⁹⁰

Ilmatorjuntarykmentti 1 tarkisti talvella laadittua maahanlaskuntorjuntasuunnitelmaa Osasto Helsingin uhkakuva ja suunnitelmaa vastaavasti. Rykmentin toiminta maahanlaskuntorjunnan alkuvaiheessa ei eronnut talvella laaditusta suunnitelmasta. Se käsitti tykistötaistelun tuliasemista käsin. Oleellisin muutos oli valmistautuminen tilanteisiin, jossa vihollinen lähestyy panssarivoimin kaupunkia Porvoon maantien suunnassa maahanlaskujen tullessa samanaikaisesti kaupungin ympäristöön.⁹¹

Tehtävien toteuttamista varten rykmentistä muodostettiin seitsemän taisteluosastoa. Kuhunkin taisteluosastoon muodostettiin liikkuvaan tulenjohtoon kykenevä etäisyydenmittareilla varustettu tulenjohtue.⁹² Ilmatorjuntarykmentti harjoitteli vähintään kerran viikossa maahanlaskuntorjuntaa tekemällä ammunnan täydellisen valmistelun arvioiduille maahanlaskualueille.⁹³ Tilanteessa, jossa vihollinen lähestyi panssarivoimin kaupunkia Porvoon maantien suunnassa ilmapuhalluskujen tapahtuessa samanaikaisesti kaupungin ympäristöön Taisteluosasto Heinosen piti edetä Porvoon tien suunnassa metsikön Kasaberget - Vestersundom itäreunaan, mihin asettui puolustukseen, varmistuen maaston Heitbacka - Sottungsby. Etenemisen aikana kohdatut laskuvarjomiehet oli tuhottava. Päätehtävä Osastolla oli estää vihollisen pääsy puolustusasemien itäpuolelle olevan aukean yli.⁹⁴

Käskettäessä piti vihollista viivyttää Porvoon tien suunnassa ja asettua puolustukseen viivytyalueen takarajalla yleiselle linjalle Hallonberget - Kasapelto, vasempana rajana tie Mellunkylä - Hallonberget ja oikeana rajana tie Puodinkylä - Kasapelto pois lukien. Taisteluosasto Paatero siirtyi Herttoniemen maastoon tehtävään pitää hallussaan Kulosaaren kapeikkoa suojeleva

Kuva 6. Osasto Helsingin joukkojen suunniteltu käyttö maahanlaskuntorjunnassa.

sillanpää ja estää vihollisen pääsy Santahaminan suuntaan. Vasen raja tie Puodinkylä - Kasapelto mukaan lukien, oikea raja merenranta. Lisäksi osaston oli valmistauduttava eri käskyllä etenemään Porvoon tien suunnassa itään päin, sekä siirtämään sinne panssarintorjuntaan kaksi 88 millimetrin ilmatorjuntakanuunaa.⁹⁵

Taisteluosasto Marte siirtyi puolustukseen Tullivuoren - Pukinmäen maastoon tehtävänä vanhan Porvoon tien ja Malmin tien suunnassa etenevien vihollisen maahanlasku- ja panssarijoukkojen pysäyttäminen. Taisteluosasto Pentti siirtyi puolustukseen alueelle Toivola - Tuomarinkylä Domarby, tehtävänä tuhota sinne pudotetut maahanlaskujoukot, häiritä vihollisen kokoontumista Vantaanjoen molemmin puolin olevilla aukeilla sekä estää vihollisen yritys ylittää Vantaanjoki. Taisteluosasto Sunden siirtyi puolustukseen Pitäjänmäen ja Konalan maastoon, tehtävänään tuhota siellä olevat maahanlaskujoukot. Taisteluosastot Seppälä ja Alfthan jäivät rykmentin reserviksi marssi- valmiuteen.⁹⁶

Varsinaisessa maahanlaskutilanteessa, eli vihollisen pudottaessa maahanlaskujoukkoja Helsingin ympäristöön Taisteluosasto Heinonen siirtyi Mal-

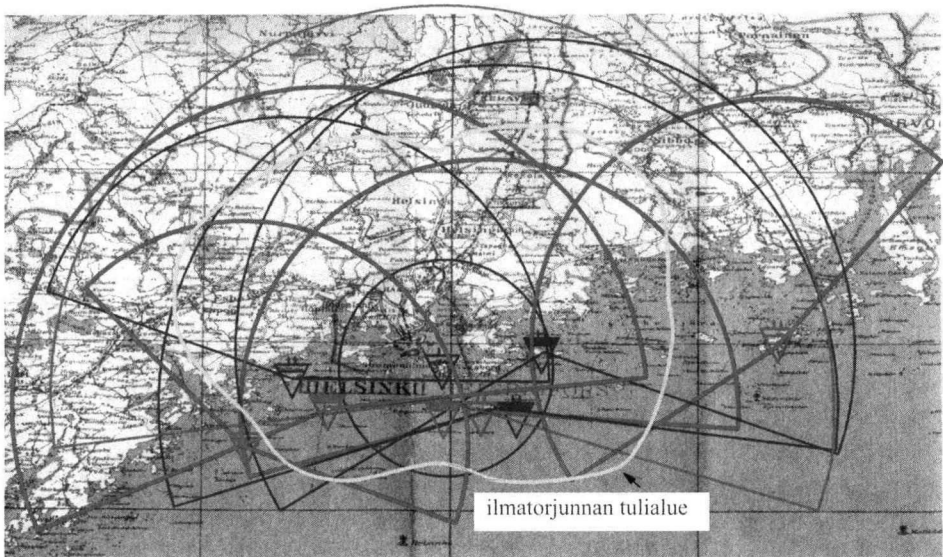
min lentokentän suojaksi sen itäpuoleiseen maastoon ilman panssarintorjunta-aseistusta. Taisteluosasto Paateron tehtävänä oli partioida ja puhdistaa maastoa Herttoniemen ja Mellunkylän välillä Porvoon tien suunnassa. Tiedustelu oli ulotettava Östersundomin tasalle saakka. Taisteluosasto Marteen tehtävä säilyi erikoismaahanlaskutilanteen mukaisena. Taisteluosastot Pentti ja Sunden toimivat kuten erikoismaahanlaskutapauksessa. Taisteluosastot Seppälä ja Alfthan jäivät rykmentin reserviksi, mutta Osasto Seppälän oli valmistauduttava siirtymään eri käskyllä puolustukseen Hagalundin - Westendin maastoon tehtävänä sillanpään säilyttäminen Jorvaksen tien suunnassa.⁹⁷

Uudenmaan Rannikkoprikaati valmistautui tukemaan Osasto Helsingin maahanlaskuntorjuntaa rannikkotykistön ammunnoilla. Varsinaisiksi tukipattereiksi määrättiin Kytön, Isosaaren ja Pirttisaaren raskaat patterit sekä Rysäkarin järeä patteri. Välittömästi käytössä oli viiden 254 millimetrin ja neljän 152 millimetrin rannikkotykin tuli. Patterit olivat koko rykmentin henkilöstötilanne huomioiden ainoat, jotka oli mahdollista saada välittömästi ilman tilapäisjärjestelyjä tulitoimintaan. Toisessa vaiheessa rannikkorykmentti valmistautui miehittämään tilapäisjärjestelyin kaksi järeää ja kaksi raskasta patteria valmiuspattereiden lisäksi.⁹⁸ Uudenmaan Rannikkoprikaatin ja Ilmatorjuntarykmentti 1:n tulialueet Osasto Helsingin taistelun tukemisessa on esitetty kuvassa 6.

Tulenjohtoa varten perustettiin viisi maatulenjohtuetta, joista kolme sijoitettiin valmiiksi Puistolaan. Ilmatorjuntarykmentin maatulenjohtueita valmistauduttiin käyttämään rannikkotykistön tulen johtamiseen. Malmin ja Santahaminan lentokentillä tapahtuvaa tulenkäyttöä varten jaettiin lentokenttien alueet numeroituihin ruutuihin, joihin tykistötuli suunniteltiin ammuttavaksi alueammuntana. Puhelinyhteydet järjestettiin pääsääntöisesti ilmalavontaa-asemien kautta.⁹⁹

Huhtikuun jälkeen Pääesikunnan huomio kiinnittyi Osasto Helsinkiin heinä-elokuun vaihteessa 1944, kun saksalainen 122. Jalkaväkidivisioona, joka oli osallistunut Viipurinlahdella neuvostojoukkojen maihinnousuyritysten torjuntaan, käskettiin heinäkuun 29. päivänä kuljetettavaksi Tallinnaan. Ylipäällikkö määräsi sen laivattavaksi Hangosta eikä Helsingistä kuten saksalaiset olivat halunneet. Saksalaisille ilmoitettiin, että kuormaus Helsingistä saattaisi aiheuttaa vihollisen ilmapommituksia Helsinkiin ja muutenkin tehdä epäsuotuisan vaikutuksen pääkaupungin asukkaisiin.¹⁰⁰

Laivauksen kieltäminen Helsingissä saattoi johtua Ylipäällikön epäilyksestä, että divisioonaa saatettaisiin käyttää Helsingissä vallankaappaukseen. Divisioonan kuormaus aloitettiin Hangossa 3. päivänä elokuuta.¹⁰¹ Divisioonan lähdettyä maasta elokuussa 1944 ei Etelä-Suomessa ollut valmiina yhtään voimaryhmittymää, joka olisi pystynyt tarjoamaan saksalaisten kaavaileman rungon suomalaiselle vastarintaliikkeelle Helsingin hallituksen solmies-

Kuva 7. Rannikko- ja ilmatorjuntatykistön tulialueet maa-ammunnoissa.

sa rauhan. Suomen kannalta katsoen divisioonan poistuminen tässä vaiheessa vain helpotti tilannetta suurten poliittisten ratkaisujen ollessa ovella.¹⁰²

Elokuun 3. päivänä Ylipäällikkö antoi suullisesti käskyn eversti Ekholmille Osasto Helsingin hälytysvalmiudesta. Valmius koski esikuntaa ja käytössä olevia joukkoja sekä autoja. Hälytys annettiin joukoille puhelimitse klo 10.00-10.30 välisenä aikana. Yhteensä joukkoja oli käytössä yksi jalkaväkirykmentin esikunta, viisi pataljoonaa, yksi kenttätykistörykmentin esikunta, kaksi kevyttä kenttätykistöpatteristoa, yksi raskas patteri, viestiosasto sekä kolmen autokomppanian, yhden lääkintäkomppanian ja kahden sairausautojoukkueen autot kuljettajineen. Hälytyskäsky peruutettiin klo 14.30.¹⁰³

Valmiuden kohottamisen syynä lienee ollut pelko saksalaisdivisioonan laivaukseen liittyvästä vallankaappauksen uhkasta. Olihan Presidentti Ryti lupunut virastaan ja samalla raukeni kesällä tehty osaltaan torjuntavoiton mahdollistanut Ribbentrop-sopimus. Saksalaiset tiesivät Suomen aloittavan erillisrauhan neuvottelut Neuvostoliiton kanssa. Mannerheim valittiin Suomen presidentiksi neljäntenä päivänä elokuuta, joten ylipäällikkö halusi varmistaa Helsingin puolustukseen suunniteltujen joukkojen valmiuden eduskuntatallossa tapahtuvan valinnan suojaamiseksi. Lokakuun ensimmäisenä päivänä Kotijoukkojen esikunta antoi käskyn Osasto Helsingin lakkauttamisesta.¹⁰⁴

MIKSI OSASTO HELSINKI PERUSTETTIIN?

Osasto Helsingin esikunnassa tehty suunnitelma oli laadittu yksinomaan senhetkisen vihollisen, Neuvostoliiton, joukkojen taholta tulevan uhkan varalta. Vaikka suomalaiset eivät tunteneetkaan saksalaisten ”Tanne” - ja ”Birke” - suunnitelmia, oli Päämajalla tietoja saksalaisten aikeista jo näiden antamien lausuntojen ja toimintojen perusteella. Suunnitelmaa Helsingin alueen kaappaamisesta maihinnousu- tai maahanlaskuoperaatiolla ei tiettävästi saksalaisilla ollut. Osasto Helsingin toimintasuunnitelmien jakelu alajohtoportaille oli niin laaja, että sen kautta olisi toiminnan tarkoitus varmastikin paljastunut maassa oleville saksalaisille johtoportaille.¹⁰⁵

Suomi ei ollut allekirjoittanut jatkosodan alkaessa poliittista liittosopimusta Saksan kanssa. Stalingradin tapahtumien seurauksena Suomessa alettiin epäillä Saksan voittoa Neuvostoliittoa vastaan käytävässä sodassa. Sama epäily heräsi myös muissa Saksan rinnalla Neuvostoliittoa vastaan taistelevissa valtioissa. Saksassa pyrittiin samaan aikaan sitomaan liittolaiset poliittisilla sopimuksilla yhteiseen rintamaan. Niinpä keväällä 1943 Saksan hallitus esitti Suomelle toivomuksen, että Suomi, joka vapaasti ja avoimesti astui Saksan rinnalle taistellakseen turvallisuutensa ja tulevaisuutensa puolesta molempia maita uhkaavaa bolshevismia vastaan, hallituksensa kautta selittäisi, että se jatkaa tätä taistelua Saksan rinnalla, kunnes sanottu vaara todellisesti on tuhottu. Tällä tavalla Suomi osoittaisi Saksaa kohtaan yhteisessä taistelussa syntyneitä uskollisuutta. Suomen hallitus käsitteli pyyntöön liittyvän vastauksen antamista ja 16. päivänä toukokuuta pääministeri selitti, että Suomi taistelee pyrkimyksensä yksinomaan huolehtia maan ja kansan vapaudesta ja turvallisuudesta.¹⁰⁶ Saksalaiset eivät merkittävästi reagoineet suomalaisten vastaukseen, mutta heille jäi vastauksesta itämään epäluulo suomalaisten irtautumisesta sodasta heti kun se sotilaallinen ja poliittinen tilanne huomioon ottaen oli edullista.

Ensimmäinen isku saksalaisille tuli ehkä ennalta luotettavimmaksi arvioidun liittolaisen taholta. Italian Fasistihallitus oli pidättänyt Mussolinin heinäkuussa 1943 ja teki erillisrauhan Yhdysvaltojen ja Englannin kanssa.¹⁰⁷ Vaikka saksalaiset olivat havainneet italialaisten sotaponnistelujen yhä heikkenevän, Mussolinin äkillinen kukistuminen tuli heille yllätyksenä. Italiassa toimiva Saksan tiedustelupalvelu epäonnistui täydellisesti, eikä Hitlerkään ollut siten saanut oikeaa informaatiota.¹⁰⁸

Kun italialaisten aseleposopimus Yhdysvaltain ja Englannin kanssa allekirjoitettiin 3. syyskuuta 1943 oli Hitlerin käskystä käynnistetty Operaatio Aksele. Pohjois-Italiassa Rommel saartoi kymmenen hänen omien divisioonien rinnalla taistellutta italialaista divisioonaa. Roomassa vallan otti Saksan 3.

Panssarikrenatööridivisioona ja 2. Maahanlaskudivisioona. Balkanilla 19 saksalaista divisioonaa riisui aseista 29 italialaista divisioona. Syyskuun 12. päivänä liitokoneilla saapuneet, Otto Skorzenyn johtamat kommandojoukot kaappasivat Mussolinin Gran Sasson vuorilla sijaitsevasta syrjäisestä hotellista, jossa häntä oli pidetty vangittuna. Mussolini palasi syyskuun 18. päivänä 1943 jälleen Hitlerin tahdosta Italian johtajaksi.¹⁰⁹ Mussolinin pelastusoperaatio osoitti jälleen koko Euroopalle Saksan erikoisjoukkojen tehokkuuden ja vaarallisuuden. Italian hallinnon palauttaminen osoitti Saksan suhtautuvan vakavasti liittolaistensa toimiin sodasta irtautumiseksi.

Hitler lähetti 14. lokakuuta 1943 Rytille kirjeen, jossa Suomea moitittiin voimakkaasti erillissotalinjasta ja erillisrauhan hankkeista. Mannerheimin Rytin saamaan kirjeeseen kirjoittamista vastaväitteistä näkyy syvä huolestuminen pienen kansan kohtalosta. Saksan tappio raskauttaisi Saksan valtakuntaa, mutta Saksan kansa selviytyisi siitä, kun taas Suomen kansa vastaavassa tilanteessa hävitettäisiin maan pinnalta.¹¹⁰ Marraskuun 26. päivänä 1943 puheilleen kutsumalleen lähettiläs Kivimäelle ulkoministeri von Ribbentrop esitti epävirallisen tiedustelun, olisiko Suomi nyt halukas solmimaan edellisenä keväänä rauenneen sopimuksen.¹¹¹ Viivytelyään lähes kuukauden hallitus vihdoin 29. joulukuuta 1943 ilmoitti Berliiniin, ettei ehdotettu sopimus voinut tulla hyväksytyksi Suomen eduskunnassa, joten sen esittäminen vain vaikeuttaisi Suomen ja Saksan suhteita.¹¹²

Neuvostoliiton täsmennettyä joulukuussa pidetyn Teheranin kokouksen jälkeen vaatimuksiaan ja länsiliittoutuneiden kiihdyttäessä Suomea painostavaa propagandaansa Saksan Suomeen kohdistuneet epäluulot lisääntyivät.¹¹³ Yhdysvallat jätti tammikuun lopussa 1944 hallituksellemme pyynnön, jossa Suomea kehoitettiin aloittamaan rauhanneuvottelut uudelleen yhteisymmärrykseen pääsemiseksi Moskovan kanssa. Keskustellessaan Mannerheimin kanssa helmikuussa 1944 Suomen tilanteesta presidentti Ryti pelkäsi maamme joutuvan poliittisesti ja sotilaallisesti hankalaan tilanteeseen rauhankosketuksen johtaessa välirikoon Saksan kanssa. Presidentti uskoi Suomen saattavan joutua aseelliseen selkkaukseen saksalaisten kanssa. Tapaamisen yhteydessä keskusteltiin suomalaisen upseerikunnan lojaalisuudesta ja taistelutahdosta Saksan muuttuessa rauhanneuvottelujen seurauksena Suomen aseelliseksi viholliseksi. Mannerheim vakuutti olevansa varma upseeristomme taistelutahdosta olipa vastassamme kuka hyvänsä.¹¹⁴

Saksan lentoaseen Suomeen sijoitetut yhteysupseerit selostivat kotimaahansa säännöllisesti maamme tapahtumia vuosina 1943 ja 1944.¹¹⁵ Kertomuksissa todetaan osalla upseeristostamme olevan lamaantunut ja alistunut asenne, joka perustui Saksan itärintamalla kärsimiin raskaisiin tappioihin. Hän totesi myös Mannerheimin arvioivan, että armeijamme pystyisi kestäämään venäläisten mahdollista suurhyökkäystä kolmesta viikosta enintään kolmeen kuukauteen.

Seurauksena olisi Suomen sortuminen viimeiseen saakka taistellen. Tällaisen tuloksen välttämiseksi osa suomalaisesta upseeristosta katsoi välttämättömäksi hyväksyä millaiset aselepoehdot tahansa, kunhan vain vaikka eteläisin ja läntisin osa maasta pelastettaisiin.¹¹⁶

Sama yhteysupseeri seurasi hänelle annetun määräyksen mukaisesti erillisrauhan tunnustelujen sujumista kuten myös yleisen mielipiteen kehittymistä maassamme vuodesta 1943 alkaen. Hänen lukuisat raporttinsa osoittavat, että hän oli hyvin perillä kaikkien Suomen maanalaisten ja yksityisten tahojen kosketusten ostoista ja yhteydenpidosta Neuvostoliittoon erityisesti ruotsalaisten teollisuus- ja muiden yhdysmiesten välityksellä. Myös Suomen hallituksen ja eduskunnan mielipiteistä, jopa salaisissakin valiokuntien istunnoissa tapahtuneista kannanotoista, hän pystyi tiedottamaan tavallisesti jo samana päivänä esimiehilleen.¹¹⁷

Helmikuun 1944 kuluessa Suomen hallitus ryhtyi uudelleen määrätietoisiin toimiin Neuvostoliiton aselepoehtojen selvittämiseksi. Kosketuksen oton tuli tapahtua Saksan tietämättä. Tästä huolimatta neuvotteluista ja salamyhkäisistä seurusteluista Tukholmassa, samoin kuin suomalaisten johtoportaiden suunnitelmista ja asennoitumisesta, Saksan sotilasasiamiehet sekä muu tiedustelupalvelu esimerkiksi Romaniassa antoivat Saksan sotavoimien pääesikunnan asiakirjojen mukaan tarkkoja ja täsmällisiä tietoja.¹¹⁸ Niihin liittyen sekä arvioiden, että Suomen ratkaisu voi kehittyä nopeasti Saksalle epäedulliseen suuntaan, Hitler antoi 16. helmikuuta 1944 käskyn operaatiosuunnitelmiansa ”Tanne West” ja ”Tanne Ost” viimeistelemisestä sekä valmisteluista niiden välitöntä toimeenpanoa varten Suomen ratkaisun tapahduttua. Samalla 20. Vuoristoarmeija sai myös lisäohjeita ja käskyjä Petsamon suojaamista varten. Edelleen valmistauduttiin kaikkien Suomeen käynnissä olleiden huoltotoimitusten mahdollisimman nopeaan ja välittömään lopettamiseen.¹¹⁹

Valtioneuvos Paasikivi lähetettiin Tukholmaan ottamaan selvää Neuvostoliiton rauhanehdoista. Hän tapasi Neuvostoliiton Tukholman suurlähettilään kaikkiaan kolme kertaa 16., 19. ja 21. päivinä helmikuuta 1944.¹²⁰ Jo Helmikuun 18. päivänä Saksan Tukholman sotilasasiamies oli raportoinut suoraan Saksan sodanjohdolle kuullensa tärkeitä uutisia unkarilaisen kollegansa apulaiselta, joka sattui asumaan hotellissa juuri rouva Kollontayn alapuolella. Hän oli päässyt selville Paasikiven käynnistä rouva Kollontayn luona. Dagens Nyheter julkaisi 25. helmikuuta Neuvostoliiton asettamat rauhanehdot Suomelle.¹²¹

Suomi ehdotti 8. maaliskuuta Neuvostoliitolle neuvottelujen aloittamista. Neuvostoliitto hyväksyi 10. maaliskuuta Suomen neuvottelutarjouksen.¹²² Suomen edustajiksi valittiin valtioneuvos J. K. Paasikivi ja entinen ulkomi-

nisteri Carl Enckell, jotka 26. maaliskuuta lensivät tuntemattomina Tukholmaan jatkaen sieltä välittömästi Moskovaan. Virallisesti kone oli matkalla Aberdeenin Skotlantiin. Saksan reaktioita varovaan naamiointiin kuului myös Paasikiven ja Enckellin esiintyminen Moskovassa vaikutusvaltaisten suomalaispiirien edustajina, mikä antoi Molotoville aiheen tiedusteluun, olivatko molemmat herrat todellakin saapuneet Neuvostoliiton pääkaupunkiin yksityishenkilöinä.¹²³

Nytkään ei suomalaiset onnistuneet harhauttamaan saksalaisia. Heti seuraavana päivänä Saksan Tukholman suurlähetystö sai tietää ruotsalaiselta lentokenttähenkilökunnalta, että varhain edellisenä aamuna Bromman kentälle oli saapunut Suomesta Junkers 52-kone, josta kolme herraa siirtyi välittömästi sen jälkeen kohti Moskovaa startanneeseen ruotsalaiseen koneeseen. Tiedot matkustajien henkilöllisyydestä puuttuivat, mutta aivan ilmeisesti oli kyseessä Moskovaan matkustanut suomalainen rauhanvaltuuskunta. Vuorokauden viivytelyään suomalaiset tunnustivat Paasikiven ja Enckellin lähteneen Neuvostoliiton pääkaupunkiin ei neuvottelemaan, vaan saamaan tulkinnan rauhanehtoihin.¹²⁴

Suomen käydessä rauhantunnusteluja Neuvostoliiton kanssa Saksalaiset toteuttivat samaan aikaan Unkarissa poliittisen vallan vaihdon sekä miehittivät maan.¹²⁵ Hitler tosin oli epäillyt Unkarin lojaalisuutta jo vuodesta 1938 lähtien ja Saksan tiedustelupalvelu oli pitänyt hänet varsin hyvin selvillä unkarilaisten pyrkimyksistä. Unkarin puolifeodaalinen järjestelmä oli Hitlerin mielestä mielipuolisuutta, jonka vuoksi maa oli kypsempi kommunismille kuin mikään muu valtio Euroopassa.¹²⁶ Maaliskuun 23. päivänä Unkarin saksalaismielinen hallitus vannoi virkavalansa ja maaliskuun 27. päivänä 11 saksalaista divisioonaa ryhtyi miehittämään Unkaria eli toteuttamaan operaatio Margarethea.¹²⁷

Maaliskuun 23. päivänä iltapäivällä Saksan Suomessa oleva merisotilasiamies sai käskyn ilmeisesti Saksan merisodanjohdolta. Sen mukaan hänen oli heti ilmoitettava Suomen rannikon puolustus ja miinasulut niiden satamien edustalla, joita saksalaiset kauppa- ja sota-alukset, poliittista tilannetta huomioimattomana, ovat pakotetut käyttämään Suomenlahdella ja Ahvenanmaan piirissä sekä tärkeimmät paikat Pohjanlahdella.¹²⁸ Paasikiven ja Enckellin lähtö Moskovaan antoi suomalaisille vielä lisäaiheen saksalaisten suuntaan kohdistuviin varotoimiin. Jo 25. maaliskuuta tehdyllä päätöksellä Ahvenanmaan miehitystä vahvistettiin yhdellä pataljoonalla. Saksalaisten mahdollisia kaappausaikeita silmällä pitäen Mannerheim antoi kolme vuorokautta myöhemmin käskyn Osasto Helsingin perustamisesta pääkaupungin puolustusta varten.¹²⁹

Maaliskuun 28. päivänä Mannerheim oli kutsunut Suomen Päämajassa olevan Saksan yhteysupseerin luokseen. Yhteysupseeri kertoi, että suomalaisten rauhanneuvottelut päättyvät onnettomuuteen. Hän lisäsi, että luulevatko suomalaiset, että Saksan valtakunta voisi passiivisena syrjästäkatsojana seurata, kuinka Suomi poistuu vartiopaikaltaan, Euroopan linnoituksen eräältä tärkeimmältä paikalta. Se ei ole kuitenkaan mahdollista. Olette nähneet, mitä äsken Unkarissa on tapahtunut. Tarvittiin, että Saksan käsi puuttui asioihin, jota ne taasen saatettiin järjestykseen. Muuta ei voi ajatella, asia on liian vakava, on kysymys liian suurista arvoista. Passiivinen asenne horjuviin liittolaisiin nähden ei olisi puolustettavissa. Mannerheim esitti vastalauseenaan, että Suomi ei ole liitossa Saksan kanssa ja käy ilman sitoumuksia sotaa rinnallanne. Suomen hallitus on tämän sodan aikana jo kahdesti torjunut Saksan vaatimuksen tai aloitteen liittosopimuksen solmimisesta.¹³⁰

Mannerheim arveli Neuvostoliiton tiukkojen rauhanehtojen jäävän hyväksymättä ja vihollisen tiukat rauhanehdot vain olisivat vahvistaneet sisäistä rintamaamme ja antanut meille moraalista voimaa sodan jatkamiseksi. Jos Saksa tekisi nyt jotain harkitsematonta, kansa luulisi Suomen hallituksen toimivan ulkoisen painostuksen alla. Yksimielisyys olisi mennyttä, laskettu moraalinen voimalisä olematon. Koko armeijan henkinen kunto laskisi ja ehkä noin kolmannes armeijan miehistöstä ei tahtoisi enää taistella ”vieraan painostuksen alaisena”. Mannerheim suuttui ja toi esille vielä seuraavan päivän keskusteluissa näkemyksensä Saksan painostuksesta sotilaana. Hän sanoi saksalaiselle kenraali Erfurtille, että hänen täytyy varsin hyvin ymmärtää, minkä vaikutuksen se tekee minuun suomalaisena, kun hän viittaa sellaiseenkin mahdollisuuteen, että Saksa, Suomen pyrkiessä irti sodasta, puuttuisi asiaan voimakkein. Toisin sanoin Saksa ei tunnustaisi Suomen oikeutta omiin ratkaisuihin itsenäisenä valtiona.¹³¹

Saatuuan eduskunnalta yksimielisen luottamuslauseen hallitus ilmoitti 15. huhtikuuta Neuvostoliitolle, että Moskovassa annetut rauhanehdot horjuttaisivat Suomen jatkuvaa olemassaoloa itsenäisenä valtiona ja säilyttäisivät sille taakkoja, jotka runsaasti ylittäisivät sen kestokyvyn rajat. Myöhemmin Moskovassa todettiin virallisesti Suomen hylänneen rauhanehdot ja olevan siksi yksin syyllinen neuvottelujen katkeamiseen.¹³² Saksalaisten epäluuloisuutta lisäsi edelleen Neuvostoliitolle annetun vastauksen viimeinen kohta. Suomi oli vastaisuudessaakin halukas keskusteluihin. Tästä tehtiin Berliinissä se johdopäätös, etteivät rauhanhankkeet olleet rauenneet, vaan ainoastaan toistaiseksi siirtyneet pois päiväjärjestyksestä.¹³³

VIITTEET

- 1 Lauri Hakulinen-Matti Sadeniemi-Eino Nivanka(suom.): G. Mannerheim muistelmat osa II, Helsinki 1952, s. 430.
- 2 Schramm: Krieg in Finnland, Norwegen und Dänemark vom 1. Januar - 31. März 1944, Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht 1940 - 1945, Frankfurt am Main 1969, s. 53.
- 3 Osasto H:n toiminta-alueelle mahdollisesti kohdistuvan maihinnousuoperaation arviointia, Laatija Os H:n operatiivisen osaston päällikkö Ye-evl. E. Bremer, T 11130
- 4 Selostus Laivaston esikunnan sotapelistä, Laivaston ak n:o 829/II. sal. 1.3.1944 4/UJO/ME, T 16444.
- 5 Sama
- 6 Sama
- 7 Päämajan Operatiivisen Osaston päällikön eversti Nihtilän sotapäiväkirjaa varten suullisesti antama tilannekatsaus 10.3.1944, SPK 20881 liite 714.
- 8 Osasto H:n toiminta-alueelle mahdollisesti kohdistuvan maihinnousuoperaation arviointia, Laatija Os H:n operatiivisen osaston päällikkö Ye-evl. E. Bremer, T 11130.
- 9 Sama
- 10 Sama
- 11 Sama
- 12 Juutilainen: Talvisodan historia 1, s. 271.
- 13 Osasto H:n toiminta-alueelle mahdollisesti kohdistuvan maihinnousuoperaation arviointia, Laatija Os H:n operatiivisen osaston päällikkö Ye-evl. H. Bremer, T 11130.
- 14 Maihinlaskujoukkojen todennäköinen toiminta, Laatija Ye-evl. H. Bremer 27.4.1944, T 11130.
- 15 Sama
- 16 Sama
- 17 Osasto H:n toiminta-alueelle mahdollisesti kohdistuvan maihinnousuoperaation arviointia, Laatija Os H:n operatiivisen osaston päällikkö Ye-evl. H. Bremer, T 11130.
- 18 Selostus majuri Seeven ja kapteeni Metsolan Ilmavoimien esikunnassa 31.5.1944 antamista tiedoista, OsH Opos:n ak 31.5.1944 2/KM/SN, T 11130.
- 19 Sama
- 20 Sama
- 21 Tuomo Polvinen: Suomi suurvaltojen politiikassa 1941-44, Porvoo 1964, s. 184.
- 22 Terä, s. 83.
- 23 Sama
- 24 Sama, s. 99.
- 25 Tuomo Polvinen: Teheranista Jaltaan-Suomi kansainvälisessä politiikassa osa 2 1944, Jyväskylä 1980, s. 49.
- 26 Sama
- 27 Gersdorff v.: Militärgeschichtliches Forschungsamt, Operationsgebiet östliche Ostsee Zweiter Band, Stuttgart 1961, s. 150.
- 28 Sama
- 29 Sama
- 30 Sama, s. 55.
- 31 Kijanen: Suomen Laivasto 2, s. 219.
- 32 Sama
- 33 Terä, s. 175-179.
- 34 Hult, s. 74.
- 35 Martti Turtola: Erik Heinrichs-Mannerheimin ja Paasikiven kenraali, Keuruu 1988, s. 208.
- 36 Gersdorff v., s. 156.
- 37 MerivE:n ak n:o 1434/Op 2 sal/28.4.1944, T 16443/1931.
- 38 Osasto Väinämöisen sotapäiväkirja, SPK 18997.

- ³⁹ Matti Mäkinen: Merivoimiemme operatiivinen ja taktinen johtamistoiminta vuosina 1941-1944. Sotakorkeakoulun diplomityö n:o 1472/1981, s. 58.
- ⁴⁰ Käsky Helsingin ilmamaihinlaskuntorjunta-alueen ilmamaihinlaskuntorjunnasta, PM Iskom:n ak n:o 4606/Is.1/68.sal. 9.11.1943 17/OH/IS, KotijE Lkptsto/F 49/Kotijoukkojen Esikunnan kansio.
- ⁴¹ Käsky Helsingin ilmamaihinlaskuntorjunta-alueen ilmamaihinlaskuntorjunnasta, HelSI:n ak n:o 1314/Järj./53.sal./29.12.1943 44/RS/BA, T 11130.
- ⁴² Käsky Helsingin Ilmamaihinlaskuntorjunta- (imt.) alueen ilmamaihinlaskuntorjunnasta, PM Iskom:n ak n:o 4606/Is.1/68.sal. 9.11.1943. 17/OH/IS, T 19282.
- ⁴³ Käsky Helsingin ilmamaihinlaskuntorjunta-alueen ilmamaihinlaskuntorjunnasta, HelSI:n ak n:o 1314/Järj./53.sal./29.12.1943 44/RS/BA, T 11130.
- ⁴⁴ Merivoimien Ilmatorjuntakoulutus patteriston siirto ja taistelutehtävät, MerivE Itos:n ak n:o 222/It.1/10c sal 7.3.1944 6/AS/MS, T 18030.
- ⁴⁵ Käsky Helsingin Ilmamaihinlaskuntorjunta- (imt.) alueen ilmamaihinlaskuntorjunnasta, PM Iskom:n ak n:o 4606/Is.1/68.sal. 9.11.1943. 17/OH/IS, T 19282.
- ⁴⁶ Sama
- ⁴⁷ Käsky Helsingin ilmamaihinlaskuntorjunta-alueen ilmamaihinlaskuntorjunnasta, HelSI:n ak n:o 1314/Järj./53.sal./29.12.1943 44/RS/BA, T 11130.
- ⁴⁸ Käsky Helsingin Ilmamaihinlaskuntorjunta- (imt.) alueen ilmamaihinlaskuntorjunnasta, PM Iskom:n ak n:o 4606/Is.1/68.sal. 9.11.1943. 17/OH/IS, T 19282.
- ⁴⁹ Kotijoukkojen Esikunnan käsky Helsingin ilmamaihinlaskuntorjunta-alueen ilmamaihinlaskuntorjunnasta, KotijE:n ak n:o 3476/Järj.1/1b.sal 19.11.1943 22/EH/KJ, KotijE Lkptsto F 49/Kotijoukkojen Esikunnan kansio.
- ⁵⁰ Käsky Helsingin ilmamaihinlaskuntorjunta-alueen ilmamaihinlaskuntorjunnasta, HelSI:n ak n:o 1314/Järj./53.sal./29.12.1943 44/RS/BA, T 11130.
- ⁵¹ Rykmentin torjuntakäsky n:o 1/44, ItR 1:n ak n:o 17/II/1 a sal. 10.1.1944 12/AP/OK, T 17639.
- ⁵² Sama
- ⁵³ Sama
- ⁵⁴ Sama
- ⁵⁵ Vesa Tynkkynen: Hyökkäyksestä puolustukseen, Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa, MpKK:n taktiikan laitoksen julkaisusarja 1/96, Joutsa 1996, s. 188.
- ⁵⁶ Osasto H:n käsky n:o 1, Helsingin puolustuksen Komentajan ak n:o 1/Kom./1a. 3.4.1944 45/WH/GG, KotijE Lkptsto F 49/Kotijoukkojen Esikunnan kansio.
- ⁵⁷ Lauri Tiainen-Anssi Vuorenmäe: Suojeluskuntajärjestö Kotijoukkoina, Kenttääarmeijan täydennyshenkilöstö ja sen koulutus, Suojeluskuntajärjestöt ja sotilaspoikatoiminta. Teoksessa Jatkosodan historia 6, s. 454.
- ⁵⁸ Osasto Helsingin sotapäiväkirja 28.3. - 9.10.1944, SPK 18927.
- ⁵⁹ Hult, s. 70.
- ⁶⁰ Kenraaliluutnantti Hägglundin lausunto mahdollisuuksista Helsingissä ja sen lähiympäristössä improvisoida taisteluelkelpoisia joukko-osastoja Helsingin puolustusta varten yllätyksellisten maihinnousujen sattuessa mereltä tai ilmasta. PK 1065:3.
- ⁶¹ Hult, s. 70.
- ⁶² Ilmatorjuntarykmentti 1:n torjuntaohje. (It.R 1:n torjuntakäskyt n:o 1/43 - 20/44) ItR 1:n ak 1.9.1944 75/AP/AK, T 17639.
- ⁶³ Ohto Manninen: Helsingin Sotilaspiiri 1932-1992, s. 63.
- ⁶⁴ Osasto Helsingin sotapäiväkirja 28.3. - 9.10.1944, SPK 18927.
- ⁶⁵ Sama
- ⁶⁶ Pääesikunnan käsky Täydennyspataljoona 2:n siirrosta Keravalle, PM Opos:n ak n:o 789/Op.1/5.d/sal./30.3.1944 7/JM/IV, T 22520/F 36. IV AK:n käsky Täydennyspataljoona 2:n alistussuhteen muutoksesta, IV AK Opos:n ak n:o 179/III/203.sal./1.4.1944 15/EOL/SK, T 22520/F 36.

- ⁶⁷ Päämajan käsky Täydennyspataljoona 2:n alistamisesta Kotijoukkojen komentajalle, PM Opos:n ak n:o 846/Op.1/5.d sal./4.4.1944 7/USH/ALT, T 22520/F 36.
- ⁶⁸ Osasto Helsingin esitys Päämajan koulutusosastolle koulutusohjelmien muuttamisesta, Os.H:n ak n:o 51/19 sal./20.4.1944 2/EB/GG, T 22520/F 38.
- ⁶⁹ Käsky Täydennyspataljoona 2:n siirrosta Kannakselle, PM Opos:n ak n:o 1474/Op.1/5.d/sal./12.6.1944 6/USH/MN, T 22520/F 36.
- ⁷⁰ Hult, s. 71.
- ⁷¹ Sama
- ⁷² Osasto Helsingin sotapäiväkirja 28.3. - 9.10.1944, SPK 18927.
- ⁷³ Ohto Manninen: Helsingin Sotilaspiiri 1932-1992, s. 14.
- ⁷⁴ Osasto Helsingin perustamissuunnitelma, Helsingin puolustuksen komentajan ak n:o 61/III/29.sal./21.4.1944 60/EB/GG, T 16443/1931. Helsingin suojeluskuntapiirin toimesta Osasto Helsingille perustettavat joukot, Hel.skp:n suorituskäskyt, T 11130. Käsky Osasto Helsingin hevosten ja ajoneuvojen otosta, Os.H:n ak n:o 122/El.lääk./85.sal./8.5.1944 50/TT/SN, T 11130.
- ⁷⁵ Helsingin Puolustuksen komentajan ak n:o 61/III/29/29 Sal 21.2.1944, T 11130.
- ⁷⁶ Hult, s. 71.
- ⁷⁷ Osasto Helsingin perustamissuunnitelma, Helsingin puolustuksen komentajan ak n:o 61/III/29.sal./21.4.1944 60/EB/GG, T 16443/1931. Helsingin suojeluskuntapiirin toimesta Osasto Helsingille perustettavat joukot, Hel.skp:n suorituskäskyt, T 11130. Käsky Osasto Helsingin hevosten ja ajoneuvojen otosta, Os.H:n ak n:o 122/El.lääk./85.sal./8.5.1944 50/TT/SN, T 11130.
- ⁷⁸ Osasto H:n käsky n:o 2, Helsingin puolustuksen komentajan ak n:o 61/III/29.sal. 21.4.1944 60/EB/GG, KotijE Lkptsto F 49/Kotijoukkojen Esikunnan kansio.
- ⁷⁹ Osasto H:n käsky n:o 4, Helsingin puolustuksen komentajan ak n:o 79/III/29. 29.4.1944, KotijE Lkptsto F 49/Kotijoukkojen Esikunnan kansio.
- ⁸⁰ Osasto H:n päivystävän upseerin ohjeet vihollisen ilmamaihinlasku- ja maihinnousutoiminnan varalta 30.6.1944, T 11130.
- ⁸¹ Käsky Helsingin ilmamaihinlaskuntorjunta-alueen ilmamaihinlaskuntorjunnasta, HelsIE:n ak n:o 1314/Järj./53.sal. 29.12.1943 44/RS/BA, T 11130.
- ⁸² Suunnitelma maihinnousun torjumiseksi rantaviivalla. Ye.ev.luutn. E. Bremer n:o 5 3.5.1944, T 11130.
- ⁸³ Sama
- ⁸⁴ Sama
- ⁸⁵ Sama
- ⁸⁶ Sama
- ⁸⁷ Suunnitelma Helsinkiä vastaan tähdätyn maihinlaskuoperaation torjumiseksi alkuvaiheessaan, Ye.ev.luutn. E. Bremer 18.6.1944 3/EB/BA, T 11130.
- ⁸⁸ Kenraali Hägglundin lausunto mahdollisuuksista Helsingissä ja sen ympäristössä improvisoida taistelukelpoisia joukko-osastoja Helsingin puolustusta varten yllätyksellisten maihinnousujen sattuessa mereltä ja ilmasta, PK 1065:3.
- ⁸⁹ Suunnitelma Helsinkiä vastaan tähdätyn maihinlaskuoperaation torjumiseksi alkuvaiheessaan, Ye.ev.luutn. E. Bremer 18.6.1944 3/EB/BA, T 11130.
- ⁹⁰ Manninen Ohto: Helsingin Sotilaspiiri 1932-1992, s. 65.
- ⁹¹ Rykmentin torjuntakäsky n:o 13/44. ItR 1:n ak n:o 233/III/1 a sal. 22.6.1944 12/AP/BH, T 11130.
- ⁹² Sama
- ⁹³ Sama
- ⁹⁴ Sama
- ⁹⁵ Sama
- ⁹⁶ Sama
- ⁹⁷ Sama

- ⁹⁸ Prikaatin käsky ilmamaihinlaskuntorjunnasta, UudRPr:n ak n:o 1001/II/1 b sal. 17.7.1944 5/HA/PD, T 11130.
- ⁹⁹ Sama
- ¹⁰⁰ Hakulinen-Sadeniemi-Nivanka (suom.), s. 383.
- ¹⁰¹ Sama
- ¹⁰² Polvinen: Teheranista Jaltaan, s. 85.
- ¹⁰³ Osasto Helsingin sotapäiväkirja 28.3.-9.10.1944, SPK 18927. Osaston sotapäiväkirjassa mainitaan ylipäällikön suorittaneen hälytyksen 4.8. Jonkinlainen hälytys suoritettiin 4.8, koska tästä hälytyksestä löytyy merkintöjä osastoon tarkoitettujen kuljetusjoukkojen osalta, mutta laajamittaisempi hälytys käskettiin suorittaa 3.8. Laajempi hälytysaika selviää alaisten joukkojen taistelukertomuksista. Kertomus Osasto Helsingin käskemästä ilmamaihinlaskuntorjuntahälytyksestä 3.8.1944, Jv.Koulkesk 1:n ak n:o 1276/IIa. sal. 7.8.1944 2/NP/LM, T 11130. Havaintoja hälytysvalmiudesta, Täyd.P 14:n ak n:o 84/II/15.sal. 6.8.1944 2/YS/TL, T 11130. Osasto Helsingin hälytysvalmius 3.8.1944, VKoulK:n ak n:o 1036/II/23.sal. 5.8.1944 2/EM/RI, T 11130.
- ¹⁰⁴ Osasto Helsingin sotapäiväkirja 28.3. - 9.10.1944, SPK 18927.
- ¹⁰⁵ Kontra-amiraali S Sundmanin muistiinpanot, PK 1173/4.
- ¹⁰⁶ Pääministerin puheeseen sisältyvä vastaus Saksan hallituksen esitykseen, Handlingar ang. "Erklärung" (31.5. - 17.10.1943 samt odat.) n:o 1. Kartong 13, niput 6-8.
- ¹⁰⁷ Mussolinin kukistuminen, Teoksessa Toinen maailmansota osa 3, s. 158.
- ¹⁰⁸ Sampo Ahto: Roomaa kohti. Teoksessa Maailma palaa Toinen maailmansota osa III, s. 57-58.
- ¹⁰⁹ Mussolinin kukistuminen. Teoksessa Toinen maailmansota osa 3, s. 162-163.
- ¹¹⁰ Ohto Manninen: Molotovin cocktail - Hitlerin sateenvarjo, s. 330.
- ¹¹¹ Polvinen: Teheranista Jaltaan, s. 43.
- ¹¹² Sama, s. 44.
- ¹¹³ Terä, s. 85.
- ¹¹⁴ Hakulinen-Sadeniemi-Nivanka(suom.), s. 431.
- ¹¹⁵ Saksalaisen yhteysupseerin kertomukset n:o 175/44/23.2.1944, n:o 257/44/6.3.1944, filmit n:o 890/224 ja 305.
- ¹¹⁶ Sama
- ¹¹⁷ Sama
- ¹¹⁸ Terä, s. 86.
- ¹¹⁹ Sama
- ¹²⁰ Polvinen: Teheranista Jaltaan, s. 16-17.
- ¹²¹ Sama, s. 50.
- ¹²² J.K. Paasikivelle 19.2. jätetyt Neuvostoliiton välirauhan ehdot, Fredsförhandlingarna Finland/Soviet-Union (19.2.-22.4.1944 samt odat.) n:o 4-13. Kartong 13 niput 6-8.
- ¹²³ Polvinen: Teheranista Jaltaan, s. 27.
- ¹²⁴ Sama, s. 52.
- ¹²⁵ Wolf Halsti: Ratkaisu 1944, Keuruu 1957, s. 99.
- ¹²⁶ Sampo Ahto: Itärintama vuosina 1943-1944. Teoksessa Maailma palaa - Toinen maailmansota, s. 213.
- ¹²⁷ Takaisin Krimille, Teoksessa Toinen maailmansota osa 3, s. 358.
- ¹²⁸ Andra handlingar (21.9.1940-14.8.1944. 5.4.1962 samt odat.) n:o 71. Kartong 13 niput 8-9.
- ¹²⁹ Polvinen: Teheranista Jaltaan, s. 57. Polvisen näkemys perustuu Päämajan sotapäiväkirjaan maalis- ja huhtikuulta 1944.
- ¹³⁰ Mannerheimin muistiinpanot kenraali Erfurtin kanssa 28. ja 29.3.1944. Handlingar ang. försättningskriket; brevväxling med den tyska ledningen 1941-44 mm n:o 48 - 55, (cfr. Kart. 13), Kartong 9 nippu 18.
- ¹³¹ Sama
- ¹³² Polvinen, Teheranista Jaltaan, s. 37.
- ¹³³ Sama, s. 53.

Abstract

PREVENTION OF STRATEGIC STRIKE IN GREATER HELSINKI IN 1943 AND 1944

Ari Suontlahti, Major G.S., National Defence College

Defense plans in Greater Helsinki in 1943 - 1944 were made under strong political and military pressure. Finland's international political standing between Germany and the Allies became difficult at final stage of the continuation war. The Allies want Finland get rid of the war and Germany still stronger fighting side by side at the end of the war. Finland was not agreed political alliance between Germany and Finland at the beginning of the continuation war.

When Germany in 1943 gets into defensive position against Allies, it wanted to protect a northern flank and secure essential ore transportations from Petsamo and Sweden's mining districts. In Germany politicians and soldiers were observed worried peace negotiations between Finland and Soviet Union. During the autumn 1943, caused by peace negotiations, Hitler was given secret order to Lapland army, if Finland signs peace treaty with Soviet Union. At the same time in Helsinki was made first operation plan against airborne troops by Helsinki military area.

Without the nickel of Petsamo Germans armor steel production would have stopped completely. If Suursaari and Hanko were controlled by Soviet Union or neutral Finland, they aren't any more blocks The Red Navy in to far end of Gulf of Finland and from the Åland Islands can be cut ore transports from Sweden's mines.

When Russians navy units can operate in The Baltic Sea, Germans have to stop training of submarine crews in the Baltic Sea. In the 16th February Hitler ordered that Germany occupy Åland and Suursaari if Finland makes a separate peace with Russians. As a countermeasure in 28th March commander-in-chief marshal Mannerheim gave order to lieutenant general Hägglund to form special Task Force H (Helsinki). Reasons of forming Task Force H were enemy's probability to use airborne and landing troops against political targets in Helsinki. Task Force Helsinki should collect when it is necessary to defend capital of Finland. Mission of Task Force Helsinki was to beat airborne or landing attacks in the area of greater Helsinki in association with naval and fighter units. Task force Helsinki operation plan was enlarged to include also waterborne threats. Its really mission might be to protect public administration like Parliament, President and Council of State if Germans try to seize power in the capital of Finland. Whole Task Force Helsinki strength were planned consists of 610 officers, 2580 non-commissioned officers and 12 993 soldiers. Guns of AA Regiment One and coastal artillery prepared task Force Helsinki.